

VIDOV DAN

Glasilo jugoslovenske napredne omladine

LETO IV.

ŠTEV. 3 in 4.

VSEBINA:

Masaryku ob 75letnici. — Dr. I. L.: In memoriam prof. Drtine. — Polstoletni jubilej Jugosl. akad. društva «Triglav». — C. S.: Prosvetne naloge dijaštva. — Stojan Bajič: Socijalistična teorija o državi. — Vestnik C. T. — Jugoslovensko dijaštvo. — Dijaštvo drugje. — Razno.

Ponatis dovoljen le z navedbo vira.

«Vidovdan» izhaja vsakega 15., razen julija in avgusta; celoletno stane 40 Din, za dijake 30 Din, polletno 20 Din, oziroma 15 Din, posamezna številka 4 Din, za dijake 3 Din. Uredništvo in uprava: Ljubljana, Tomanova ulica št. 3. — Izdaja Centralno tajništvo jugoslovanske napredne omladine iz Slovenije v Ljubljani. (Konzorcij «Vidovdan».)

Uredil: Zvonimir A. Bizjak.

Odgovorni urednik: Stane Rapè.

Natečaj

za naše srednješolce

I.

Uredništvo «Vidovdana» razpisuje za čitatelje svojega lista, ki so člani v C. T. včlanjenih srednješolskih društev, natečaj za tri najboljše izdelke sledečih tém:

1. Zakaj mi je potrebno dijaško društvo?

V tem sestavku naj tekmovalec razvije svoje nazore o potrebnosti takih društev ter predlaga, kako naj bo društvo organizirano, da bo odgovarjalo stavljenim zahtevam.

2. O pomenu sporta za mladino.

Tekmovalce naj dokaže pomen sporta vseh najvažnejših panog in predlaga način gojitve.

3. Iz dijaškega življenja.

Tu naj tekmovalec v obliki leposlovne črtice očrta kak značilen in zanimiv dogodek ali daljšo dobo iz svojega dijaškega življenja.

II.

Za vsak gornji téma se bosta po zapovrstni kakovosti vposlanih izdelkov, ki jih bo presojala nalašč v to svrhu sestavljena komisija, podeljevali dve nagradi, in sicer:

K 1. a) Narodna galerija in naročnina «Vidovdana» za leto 1924./25.,

b) Zupančič, Veronika Deseniška in Rostand, Cyrano de Bergerac;

k 2. a) Nogometna žoga,

b) Pet knjig o sportu;

k 3. a) Tavčar, Cvetje v jeseni, Visoška kronika in Izza kongresa,

b) Cankar, Podobe iz sanj in Cankarjev zbornik.

Tako nagrajeni spisi se bodo po možnosti tudi objavili v naslednjih številkah «Vidovdana».

III.

Vse sestavke je treba poslati najkasneje do 5. maja 1925. (podaljšano mesto prvotno določenega 25. januarja, gl. Vestnik C. T.) na uredništvo «Vidovdana», Ljubljana, Tomanova ulica 3, in morajo nositi geslo, ki naj bo v priloženi zaprti kuverti, opremljeno s točnim naslovom tekmovalca. Dela naj bodo jedrnata in kratka, vendar ne prekratka v škodo obravnavanega predmeta, ki ga je osvetliti po sedanjem stanju in z vidika vseh doglednih razvojnih možnosti.

Pričakujemo mnogoštevilnega odziva s strani naših srednješolcev ter smo uverjeni, da smo branili pravično stvar, ko smo v svoji prejšnji številki zavračali očitke o brezbriznosti in nedelavnosti današnje mladine.

Centralno tajništvo Ljubljana, Tomanova ulica 3, ima naprodaj sledeče brošure:

„Mladim akademikom“, Din 3.—

„Iz naroda za narod“, Din 5.—

„Moderna družba in cerkev“, Din 4.—

Spomenica „Slovenija“ Din 10.—

M. TIČAR, Ljubljana, Šelenburgova ul.

priporoča

— veliko zalogo šolskih in drugih potrebščin —

*Učitelju svojih učiteljev,
prezidentu*

Masaryku

*učenjaku - državniku,
se ob njegovi 75letnici*

klanja

*Jugoslovanska
Napredna Omladina.*

Dr. I. L.:

In memoriam prof. Drtine.

Vzgoja ni urad, ni samo poklic, ampak poslanstvo,
apostolstvo. Gentile.

Ako se vse človeštvo prerodi v kristjanski ljubezni,
v duhu in resnici brez razlike narodov in stanov, bo
dokončano delo odrešenja, bo ustanovljeno kraljestvo
nebeško na zemlji in človeštvo bo dospelo do npravne
popolnosti. Drtina.

Ob času, ko sta se v avstrijskem parlamentu borila profesorja Masaryk in Drtina, kot edina poslanca češke realistične stranke za najvišje narodne in človeške ideale, je pisal ljubljanski «Slovenec», da imajo Čehi v parlamentu svojega Don Quichota (Masaryka) in njegovega Sancho Pancho (Drtino). Ljudem malega obzorja se je morebiti res zdelo tako, zato je padel zasmeh sveta na nje nazaj. Res je, da je bil glavni glasnik novih idej Masaryk, Drtina pa je bil oni marljivi delavec, ki je skušal te ideje uresničiti, uresničiti pred vsem v šolstvu. Zato lahko rečemo, da je bil to eden največjih šolnikov nove dobe.

«Učitelj-vzgojitelj», to je bilo ono geslo, s katerim je hotel prenoviti vso našo javno vzgojo. On sam je bil vzor takega učitelja. Njegova predavanja so bila vedno nabito polna. Vsako leto ob začetku zimskega semestra je imel posebno predavanje — posebno za nove akademske občane — o akademskem življenju in študiju. Filozof in pedagog sta bila združena v njem v popolni harmoniji. Njegova delavnost je bila ogromna. Poleg predavanj na univerzi in poleg znanstvenega dela je našel časa, da je nastopal z vzornimi predavanji na ljudski univerzi, pri raznih društvih v Pragi in po malih mestih, tako da ga je poznala vsa domovina. Deloval je pri pedagoških društvih in časopisih in vodil kulturno delo učiteljske organizacije. Njegov vzor je bil Komensky, po katerem nosijo ime razne ustanove in organizacije, ki tvorijo danes temelj današnje češke šolske izobrazbe. Problem šolske reforme, ki že pol stoletja vznemirja moderni svet, je našel v njem svojega mojstra. Saj se je z njim boril vse življenje. Tudi tu je našel oporo pri velikem učitelju narodov in je napisal: «Naše srednje šole naj izpolnjujejo plemenito oporoko velikega kristjana in učitelja J. A. Komenskega in naj bodo tvornice človečanstva, ki naj opominjajo gojence vedno in povsod, da so se ti, ki so se rodili, rodili kot ljudje s tem namenom, da bi bili — ljudje.» Kako preprost stavek, in vendar je v njem zapopadena velika misel, ki nam kaže ves namen vzgoje in šole. Ustanovljeno je bilo v Pragi «Dědictví Komenského», ki izdaja vzorno zbirko «pedagoških klasikov» in druga dela, tikajoča se šolskih in vzgojnih vprašanj, posebno za vzgojo in izobrazbo novega učiteljstva, ustanovil se je «Muzej Komenskega» in «Ustav Komenskega» — prvi skrbi res za nekak šolski muzej — drugi pa zbira gradivo o šolstvu in pedagoško knjižnico —

obenem pa je nekaka najvišja inštanca v šolskih reformnih vprašanjih. Vse to so uspehi obširnih Drtinovih načrtov, ki jih sedaj izvršujejo in izpopolnjujejo razni marljivi delavci na polju šolstva in vzgoje.

Prof. Drtina je poznal svetovno šolstvo in imel za to tudi v avstrijskem parlamentu, vključno temu, da ni bil član mnogoštevilnega kluba, važno besedo. Pri tem ni pozabil, da govori za vse, ki so v enakem obsojenju. Zato se je zavzemal tudi za slovensko šolstvo in tudi za našo univerzo. Leta 1909. je bil na njegovo iniciativo sklican v Podjebrah kongres za slovanske visokošolske zahteve. Spominjam se še danes njegovega sijajnega govora, s katerim je razgrnil pred nas vse naše pereče vseučiliško vprašanje. Bil je dobro poučen o naših razmerah in zahtevah ter je poznal tudi zgodovino naših bojov za ljubljansko univerzo. Nam Jugoslovenom je bil odkritosrčen prijatelj in svetovalec. Njegove «Ideale vzgoje» je priredil za Slovence dr. Lončar v brošuri «Kaj hočemo». Njegovo delo «Miselní razvoj evropskega človeštva» nam je podala «Omladina» v prevodu. Na našo predvojno generacijo — posebno prošlo — je imel torej Drtina posredno ali neposredno velik vpliv. Bil je izredno ljubezniv mož, ki je bil najbolj srečen, ako je videl nove mlade ljudi, ki so prihajali na skupno bojišče za njegove ideale. In ti ideali so bili dani v besedah, ki sem jih zgoraj navedel. Zadnjič sem ga videl leta 1920., ko je nam Jugoslovenom na praški radnici predaval o sedanjem stanju in reformnih načrtih češkoslovaškega šolstva. Bilo je treba po vojni izvršiti ogromno dela v tem oziru. On je bil pripravljen nanj in ga je vršil kot prvi tajnik prosvetnega ministrstva. Žal, da Jugoslavija ni imela njemu enakega moža. Odtod kaos v naši srednji šoli. Bo sreča za našo šolo in za nas, če bomo pri reformi vpoštevali njegove nazore. — Ave, anima candida!

Polstoletni jubilej Jugosl. akad. društva „Triglav“.

J. A. D. «Triglav» slavi letos jubilej, kakršnega še menda ni slavilo jugoslovensko akademsko društvo — 50letnico svojega delovanja. Ni mogoče na tem mestu niti približno podati častne zgodovine prvaka jugoslovenskih akademskih društev. Društveno življenje in delovanje od ustanovitve «Triglava» dne 15. decembra 1875. do danes bo vsebovala spominska knjiga «Jugoslovensko akademsko društvo „Triglav“ ob svoji petdesetletnici», ki izide še tekom tega leta. Tu torej le nekaj besed o slavnostni proslavi 50letnice, ki je nad vse zadovoljivo uspela.

Topel pomladanski dan je bil, ko so se 7. marca t. l. zbrali v našem prijaznem obmejnem Mariboru stari in mladi «Triglavani» na slovesno proslavo 50letnice. Pokroviteljstvo proslave je prevzel Nj. Vel. kralj

Aleksander I., ki je s tem ponovno pokazal svojo posebno pozornost, ki jo že od nekdaj goji napram jugoslovnski akademski omladini. V imenu visokega pokrovitelja se je udeležil proslave divizijski general Stojanović iz Ljubljane. Sijajna udeležba triglavanskih starešin, dalje mnogoštevilni zastopniki akademskih društev iz Ljubljane, Zagreba in Trsta, vse to je bilo poleg navzočnosti ostale inteligence iz Slovenije javno priznanje za 50letno uspešno delovanje «Triglava» v zmislu načel svobodomiselnosti, naprednosti in jugoslovnskega nacionizma.

Slavnostno zborovanje se je vršilo popoldne v grajski viteški dvorani. Odlično zborovanje so posetili poleg velikega števila starešin iz vse Jugoslavije in aktivnih «Triglavancov» iz Ljubljane. Zagreba in Dunaja še zastopnik Nj. Vel. kralja divizijski general Stojanović v spremstvu zastopnikov častniškega zbora, zastopnik vlade veliki župan mariborske oblasti starešina dr. Pirkmajer, dalje župan mesta Maribora, rektor ljubljanske univerze dr. Hinterlechner z zastopniki proforskega zbora vseh fakultet razen teološke, soustanovnik «Triglava» sod. svetnik Kovač, edini še živeči častni član društva Ivan Hribar, bivši dolgoletni ljubljanski župan in poznejši kraljevi namestnik za Slovenijo, ter mnogi drugi.

Zborovanje je vodil predsednik starešinske zveze «Triglava» dvorni svetnik dr. Jakob Toplak. Po pozdravih in čestitkah navzočih zastopnikov Nj. Vel. kralja, vlade, društev itd. je v slavnostnem predavanju predložil prof. dr. Strmšek zboru polstoletno zgodovino «Triglava». Od svoje ustanovitve do prevrata je delovalo društvo v Gradcu, zadnja leta pa združuje jugoslovnske akademike — po večini one iz Slovenije — v Ljubljani, Zagrebu in na Dunaju. Sledila so poročila o današnjem življenju «Triglava» v Zagrebu, Ljubljani in na Dunaju ter Starešinske zveze v Mariboru, nakar so nastopili s pozdravnimi govori minister n. r. dr. Kukovec kot «Triglavanc», bivši poslanik dr. Vošnjak kot «Slovenijan» in zastopniki akademskih društev: «Balkan» v Trstu, JNAD. «Jadran», Centralno tajništvo jugoslovnske napredne omladine iz Slovenije, Akademsko društvo jugoslovnskih tehnikov (vsa tri iz Ljubljane), Demokratski študentski klub «Jugoslavija» v Zagrebu, Akademsko podporno društvo v Zagrebu in dr. Vsi govorniki so, čestitajoč društvu, pozivali mlade aktivne «Triglavane» na enako uspešno delo, s kakršnim se ponaša društvo «Triglav» v preteklosti. Za tem so bile prečitane mnogoštevilne pozdravne brzojavke, tako od ministra za šume in rudnike dr. Gregorja Žerjava iz Beograda, od soustanovnika «Triglava» prof. Davorina Sinkovića iz Zagreba, društvenega starešine admirala Metoda Kocha, gospe dr. Tavčarjeve, mestnega gerenta Ljubljane dr. Puca, od Jugoslovnskega sokolskega saveza itd.

Po krasnem zborovanju so se udeleženci fotografirali in nato v večjem številu obiskali slavnostno operno predstavo v Narodnem gledališču. Na repertoaru je bila «Ksenija» in «Cavalleria Rusticana». V

poslednji je gostoval triglavanski starešina tenorist Ado Darian iz Ljubljane.

Zvečer pred otvoritvijo elitnega plesa v Götzovi dvorani sta bili na dnevnem redu še slovesni točki: oficijelna proglasitev triglavanskih društev, da so izvolila predsednika Starešinske zveze dvornega svetnika dr. Toplaka za častnega člana, in pripetje simboličnega spominskega traku (darilo Starešinske zveze) na staroslavni triglavanski prapor. Ko so prikorakali starešine in aktivni »Triglavani« za svojim praporom v dvorano, sta jih čakala zastopnik Nj. Vel. kralja general Stojanović in veliki župan dr. Pirkmajer sredi starešinskega odbora. Prijetno in milo so bili presenečeni vsi »Triglavani« od najstarejšega ustanovnika in častnega člana do najmlajšega »brucuša« ter prav tako ostalo občinstvo, ki je do zadnjega prostora napolnilo dvorano in galerijo — ko je prečital veliki župan ukaz, s katerim podeljuje Nj. Vel. kralj Aleksander I. triglavanskemu praporu odlikovanje reda sv. Save tretjega razreda. Burno ploskanje in ovacije našemu narodnemu vladarju so spremljale pripetjanje reda na prapor. V krasnem govoru je nato čestital društvu na odlikovanju starešina dr. Pirkmajer, veliki župan mariborski. Ob novem navdušenju vseh navzočih je pripela za Starešinsko zvezo gospa Toplakova na prapor umetniški trak z letnico 1875.—1925. Vsa triglavanska društva so nato slovesno izjavila, da so izvolila predsednika Starešinske zveze dr. Toplaka za častnega člana. Novemu častnemu članu sta bili izročeni okusni diplomi zagrebških in ljubljanskih »Triglavanov«. Predsednik zagrebškega »Triglava« se je zahvalil za kraljevo odlikovanje in za darovani trak Starešinske zveze.

Elitni ples je otvoril s »Kraljevim kolom« general Stojanović z gospo Toplakovo. Svirala je mariborska vojaška godba, ki je ob pričetku večera zaigrala državno himno. Ob prijetni zabavi so se pomešali starešine med mlade »Triglavane«. Prvi so vzbujali spomine na zlata mladostna leta, ki so jih preživel v »Triglavu«, mladi pa so se navduševali ob pogledu na močno četo svoji slavnih starešin ter se potrjevali za daljnjo borbo za svobodo duha, kulturo in čast naroda ter procvit jugoslovenske domovine.

Ć—o.

Stran malodušnost, stran dvomi! Ponos je v mojem srcu: kljub vsem naukom, opominom, očitkom, kljub zasmehu, zmerjanju in natolcevanju je vse moje življenje in nehanje služilo najvišji ideji: resnici! Kar sem videl z očmi, s srcem in razumom, nisem zatajil; in bi ne zatajil za same zlate nebeške zvezde. Resnica pa je posoda vsega drugega: lepote, svobode, večnega življenja. Dokler sem zvest resnici, sem zvest sebi; dokler delam v njenem imenu, bo moje delo rodovitno, ne bo ovenelo od pomladi do jeseni...

Ivan Cankar: Bela krizantema.

C. S.:

Prosvetne naloge dijaštva.

Kaj je izobrazba, omika, prosveta? Če zastavimo to vprašanje, dobimo navadno najrazličnejše in često popolnoma nasprotujoče si odgovore. Vsi pa smo, ali vsaj mislimo, da smo v stanju razlikovati izobraženega človeka od neizobraženega. Z enako sigurnostjo klasificiramo tudi narode v izobražene in neizobražene, oziroma slovenski dikciji primerneje, v prosvetljene in neprosvetljene narode. Tudi ne bomo v zadregi, če se nam zastavi vprašanje, kakšni so znaki te izobraženosti. Na izobraženem človeku opazimo lastnosti in moči, ki jih neizobražen človek nima ali pa vsaj niso vidne. Moči in talenti se v človeku ne razvijajo sami po sebi v naravnem procesu, nego razvije in stopnjuje jih šele izobrazba razuma in vzgoja srca. To je šele delo vzgojitelja. Kar napravi spreten vrtnar iz divjega rožnega grma, to stori iz človeka njegov odgojitelj. V njem lahko vzbudi razne sile in sposobnosti, ki jih narava sama po sebi ne ustvarja. Izobrazba razvije naravno nadarjenost človekovo v zvezi s kulturnimi dobrinami.

Ideal vzgoje je seveda harmonično, skladno oblikovanje vseh sil posameznika. Seveda se ne sme razumeti ta harmonija v zmislu geometričnih oblik, sicer bi bil vsevednež, ki ve in zna od vsakega nekaj, pa ničesar pošteno, najbolj izobražen človek. Pomen leži ravno v pestrosti kombinacij, tako da nobena sila in talent nista izgubljena za človeka dceela.

Kdor bi hotel tajiti pomen izobrazbe, bi moral tudi tajiti ali izpremeniti vse najvišje vrednote, ki živijo v človeštvu. Moral bi trditi, da ima brstje večjo vrednost nego cvetje in plodovi, ki jih je izvabilo in izzorilo solnce, ali moral bi više ceniti golo skalo nego kip, ki ga je izklesal umetnik z večšo roko. V nič bi moral dati vse to, kar so ustvarili velikega in lepega človeški geniji. To bi značilo premaknitev vseh najvišjih vrednot, ki jih priznavamo: resnice, lepote in dobrote.

Nekaj povsem drugega pa je, če se vprašamo, kakšna bodi ta izobrazba in vzgoja. Če premostrimo vzgojno izobraževalna sredstva, ki jih nudi današnja družba, bomo rekli, da so individualistična, to je ne ozirajo se na vsakega člana zajednice, nego le na onega, ki se jih posluži. Vsakomur pristopna in tudi zaukazana je le ljudsko ali osnovno-šolska izobrazba in vzgoja. Kar presega to ozko mejo, je pristopno le onemu, ki se posluži drugih izobraževalnih sredstev, ako mu to dopuščajo razmere. Težnja današnjih dni pa je, da se izobrazba in vzgoja socializirata, t. j. znanost ne sme biti monopol, izključna last le nekaterih privilegiranih slojev, nego mora stopiti iz učilnic in seminarjev v neposredno dotiko z življenjem in postati potreba cele družbe. Vzgoji in izobrazbi naj se veš narod, ne le njegovi poedinci. To je

prepričanje modernih pedagogov, ki zahtevajo reformo, preustrojitev današnje šole. Država še ni usvojila teh novih vidikov, vsaj v veliki meri ne, dasi podpira vsa resna stremjenja, ki gredo v tem pravcu. Že to je velik napredek in kaže smer razvoja. Popolna reforma pa je danes le še težnja onih vzgojiteljev današnje družbe, ki iščejo novih, brez dvoma boljših potov na polju šolstva. V kolikor pa se ta stremjenja udeležujejo izven šolskega okrožja, imamo opraviti z ljudskim prosvetnim delom.

Kaj je torej ljudsko prosvetno delo? (Kratko: «prosveta»). Prosveto označimo najbolje, ako pokažemo njene uspehe. Človek še ni prosvetljen, ako ima obširno znanje. Nikakor ne bomo smatrali za prosvetljene vse one številne izumitelje, ki so med svetovno vojno izmišljali najgrozovitejša morilna sredstva. Tako znanje je človeški družbi škodljivo in vodi do nenravnih posledic. Prosveta se tedaj ne obrača le do razuma človekovega, nego je obenem stvar čuvstva in volje. Prosvetljen je človek, ki se trudi, da čim lepše uredi svoje življenje in se pri tem svojem delovanju ozira tudi na koristi svojega bližnjega, ne glede na to, kdo in kaj da je ta njegov bližnjik. Samo ob sebi se razume, da vodi pravo znanje tudi k srčni izobrazbi in vzgoji volje. Kaj je pač naravnejše, nego da oni, ki si je pridobil večje znanje, daje in pomaga v večji meri sebi in drugim. Toda preprost človek, kmet in industrijski delavec, si ni večinoma svest svojih dolžnosti napram ljudski zajednici, svojemu narodu in državi. Globok razdor med sloji, ki ga ustvarja morda v največji meri razlika v izobraženosti, je ona velika bolezen današnje dobe, kojoj treba izlečiti čim prej in čim uspešneje. To je velika naloga vseh, ki čutijo krivico sedanje družabne ureditve, da namreč moralno dvignejo zapuščene in zanemarjene delovne sloje. Pot, ki jo morajo kreniti, je jasna: zanesti morajo prosvetno misel med narod. To ne znači vsiliti ljudstvu kaka načela, nego mu je treba pokazati resnico in apelirati na njegov zdrav razum in srce, da izbere, kar je zanj dobro, in odkloni, kar je zanj slabo. S tem pa, da se narodu pove resnica, ne da bi se mu vsiljevali nazori, se vzgoji narod k samostojnemu razmišljanju. Tako samostojno razmišljanje in razsojanje okrepi njegove umstvene in moralne sile, da spozna vrednost svojega dela, postane samozavestnejši in zna priboriti svojemu delu spoštovanje, ki mu gre. Svoj pogled mora upreti v bodočnost, da si osvesti svoj cilj, h kateremu se giblje današnji razvoj, da bo njegovo delovanje premišljeno, da živi v resnici z življenjem in da se ne vdaja utopističnim, nemogočim mislim (Drtina). Odpirati ljudstvu oči, navajati ga k samostojnemu mišljenju in razvijati njegove moralne sile, to so naloge ljudske prosvete.

Da je mogoče tudi mali narod, kakor je naš, duševno visoko dvigniti, nam dokazuje Danska, ki po svojem obsegu in prebivalstvu odgovarja nekako Hrvatski in Slavoniji. Ta mala država si je znala pridobiti spo-

štovanje vsega kulturnega sveta, in je postala vzor tudi velikim kulturnim državam, zlasti Nemčiji. Pred dobrim pol stoletjem je bila dežela napol pustinja, danes nalikuje skrbno negovanemu vrtu, prej siromašen narod danes ne pozna več beračev in pijancev, ministrska mesta zasledajo večinoma preprosti kmetje, ki so se izobrazili v höjskilih, to je danskih ljudskih univerzah. Ti kmetski ministri ne obvladajo drugega jezika nego materinščino, toda ustvarjajo zakone, ki jih občuduje ves kulturni svet. Danski narod nam bodi vzgled, kako rešuje mali, po večini kmetski narod svoj prosvetni problem.

Kadar govorimo o prosveti, imamo v mislih široke narodne plasti. Prosveta se ne obrača do poedincev, nego do skupnosti. Ona je dostopna vsakomur. Nihče se ne sme izključiti, nasprotno, omogočiti se mora vsakomur, da se okoristi blagodatí prosvetnega dela. Prosveta je tedaj izraz našega demokratičnega mišljenja in je nujna posledica družabnega razvoja. Pri starih narodih, Grkih in Rimljanih, se je vzgoja ozirala samo na polnopravne državljane, dočim so velike mase obrtniškega in delavskega ljudstva ječale v robstvu in niso mogle zahtevati niti male izobrazbe. Suženj je bil popolnoma izključen od duševnega dela, bil je priklenjen na zemljo in vezan na žuljevo delo svojih rok. Za gospodarja je pomenil le lastnino. Vzgoja se je ozirala le enostransko na moškega, dočim je imela žena podrejen značaj in je bila redno omejena na hišne posle. Vzgojni organ je bila pri starih narodih država. Krščanstvo, ki je ustvarilo toliko osovraženo srednjeveško kulturo, ni le postavilo napram antični kalokagatiji — zdrav duh v zdravem telesu — nov vzgojni ideal, temveč je preneslo tudi vso vzgojo na cerkev, ki si je znala očuvati skozi celi srednji vek svojo vrhovno oblast v znanosti in umetnosti. Cerkev je ustanovila samostanske in škofijske šole, ki jim je bila v prvem redu naloga, da vzgoje dovršenega duhovnika. Žarišče omike so postali samostani. Ljudje so se vzdigali za nebesa. Vendar se je cerkvena vzgoja raztezala le na majhen del ljudstva, ogromno število tlačanov pa je ni bilo deležno. Povsem nove temelje pa je dalo krščanstvo za položaj žene v obiteljskem in družabnem življenju in se je brigalo tudi za vzgojo žene. Napram srednjeveškemu univerzalizmu, ko je bila svetovna organizacija človeštva cerkev, ko je bil vazal vezan na fevdnika, rokodelec zavisen od ceha, znanost od dogme, pesnik od tabulature, sta humanizem in renesanca v 15. in 16. stoletju poudarjala individualizem, t. j. svobodni razvoj poedinca. Posameznik naj stopnjuje vse svoje telesne in duševne sile. Vrnila sta se k starim vzorom, humanizem k antiki, reformacija pa k prvotnemu evangelijskemu krščanstvu. Obe smeri sta s svojo kritiko rušili avtoriteto cerkve in srednjeveški nazor. Toda humanizem je sčasoma ustvaril globok prepad med klasično izobraženimi in neizobraženimi sloji. Temu nasproti je pozneje reformacija poudarjala, da mora izobrazba postati dostopna najširšim vrstam. Protestantizem je za-

hteval šole za vse ljudske sloje obeh spolov, zahteval je šolske knjižnice in — kar je glavno — stremel za tem, da skrbi za šolstvo svetna oblast, država, in se cerkvi odvzame vpliv na vzgojo. Nastalo je živahno gibanje. Procvitala sta znanost in umetnost, nastala je narodna književnost. Kakor je znano, pomenja reformacija za nas Slovence pričetek naše narodne književnosti. Toda načela protestantizma so se le postlagoma uveljavila, nastopila je protireformacija, končnoveljavno pa je zmagala koncem 18. stoletja. Namesto cerkve postane sedaj vzgojni cinitelj država, ki ustanavlja šole, jih vzdržuje in urejuje. V vseh kulturnih državah se je uvedla splošna šolska obveznost. Vsakomur je dostopna izobrazba, ki jo nudi osnovna šola. Povprečna prosvetljenost kakega naroda se meri po številu pismenih. To je stanje, ki se bistveno do danes ni nič izpremenilo.

Človeški duh pa je v preteklem in sedanjem stoletju napredoval v tolikšni meri, da nas danes to stanje ne more več zadovoljiti. Duševni nivo, ki ga ustvarja današnja ljudska šola, ne zadošča več. Napredek prirodnih ved, tehnike, industrije, izpopolnitev prometnih sredstev, ogromni razvoj tiska, nastanek vele mest itd., vse to izziva velike družabne, gospodarske in politične preokrete. Družabno življenje dobiva nove oblike. Današnja doba je dinamična. Njeni najvažnejši gibalni sili sta tehnika in industrija ali če to ponazorimo: stroj in kapital. Današnja družba je razburkana, silni tokovi se prelivajo v njenem organizmu in nastajajo druga drugi nasprotni struje. Nastal je čisto nov razred neposedejočih, proletarijat. Zdi se nam, da se je današnja kultura oddaljila od svojih ciljev, da ne vodi več k boljšemu in mirnejšemu sožitju ljudi, nego da je celo povečala prepad med različnimi sloji, ki si stoje sovražno nasproti. Človeštvo se vije v krčih, pravkar je preživelo eno svojih največjih katastrof, svetovno vojno, in preboleva še sedaj njene težke posledice. Voditelji družbe iščejo izhoda, najplemenitejši duhovi se trudijo, da izlečijo človeštvu težke rane. Na drugi strani pa težijo široke mase delavstva in seljaštva, da si pribore moč in odločujočo besedo. Razlika v izobrazbi je postala tolikšna, da si ne moremo misliti skupnega umevanja in sodelovanja vseh činiteljev. Tako se dogaja, da delavec preklinja stroj, ki mu jemlje delo in zaslužek, in da gleda kmet z nezaupanjem na vsakogar, ki prihaja k njemu v imenu izobrazbe. V tej razliki imajo brez dvoma svoj najgloblji vzrok današnje zamotane razmere in ni nikako čudo, ako narod deloma iz nevednosti, deloma pa, žal, iz grenkega izkustva smatra, da so izobraženci krivi vseh razlik v izobrazbi in v koristih in zato z nezaupanjem ter z nejevoljo sprejema vse, kar prihaja od njih. Ta nenaravni jez med sloji je močna opreka pravilnemu razvoju družabnih prilik. Najplemenitejši duhovi preteklega in sedanjega stoletja se trudijo, da odstranijo to oviro. Pa tudi široke narodne plasti same teže po resnični izobrazbi. V pravi izobrazbi iščejo delovnih sredstev za samopomoč iz težkega položaja,

v katerega jih tišči kapitalizem, deloma pa teže nezavedno po izmenjavi med telesnim in duševnim delom, da ne otopi njihova duševna moč in ne postanejo sami neobčuten stroj.

Vsi pa čutimo kot neodpušljivo socijalno krivico, da delavec in kmet, ki se pehata z žuljavim delom za ostale, nista deležna niti materialnih niti duševnih dobrin napredujočega duha. Ta etični moment je za nas odločilen, da krenemo na pota ljudske prosvete. Izobrazba, znanost mora biti vsakomur dostopna, mora biti demokratična. Seveda ne more biti naloga demokratizma, da nivelira in izenači vse obstoječe razlike, kajti ravno diferenciacija, pestrost pojavov povzroča napredek, temveč naloga demokratizma je, da pripori zmago pravici in postavi etično, нравno podlago za družabno ureditev. To je naše prepričanje, naša zahteva.

Prosvetno delo je nujna zahteva našega svetovnega in življenjskega nazora. Moramo ga uvrstiti kot eno najvišjih dobrin v svoj program. Prosvetljenost naroda je kulturna in socijalna vrednota zase. Napredni duhovi so si osvojili spoznanje, da zavisi ves napredek od kulturne višine vsakega člana te družbe. Če hočemo tedaj napredek človeštva vobče, moramo stremeti za tem, da postanejo kulturni zakladi last širokih mas. Mi gotovo ne bomo pritrdili okostenelim nazorom, da za sajenje krompirja ni treba izobrazbe in da je zabiti delavec najboljši, nego bomo sledili svojemu нравnemu čutu, ki nam pravi, da ima vsakdo, naj si bo to človek duševnega ali telesnega dela, svojo naravno pravico, da si pridobi neko višje splošno znanje, kot mu ga nudi osnovna šola, in da dobi vpogled v kar največ kulturnih področij.

Mladina je povsod in vselej prva utirala pot naprednim idejam. Prva je zanimala prosvetno delo, tako pri velikih narodih kakor tudi pri nas. Opozarjam le na velikopotezno predvojno organizacijo »Prosvete«, ki je po vsej Sloveniji razplela ljudsko prosvetno gibanje in katere naslednik je danes C. T. Med vojno so njeni plodoviti začetki zamrli in povojna doba drami k novemu delu, seveda v mnogo izpremenjenih okoliščinah. Danes je prosvetno delo dijaštva neka oddolžitev napram narodu in državi. Dočim je poprej naše prosvetno gibanje stalo v boju proti sovražni nam državi, je danes to stremljenje usmerjeno vspešno s prospehom naroda in države. Dr. Radojčić pravilno poudarja v svoji brošuri »Delo dijaštva za narod«, da doprinašata država in narod ogromne žrtve, da se nudi dijakom možnost in prilika, da se v svoji stroki kar najbolj izpopolnjujejo in si pridobe široko in temeljito znanje. Če pa sprejmeta in izvršujeta država in narod dolžnosti v prid vsega dijaštva, izhaja za dijaštvo ne le samo ta obveza, da svoje znanje razširijo in poglobe, marveč da tudi narodu in državi vrnejo, kar so posredno od njiju prejeli, svoje znanje. S samim mehaničnim vršenjem službe po dovršenih študijah tega ne bodo dosegli, niti ne

bodo narejenega dolga nikdar pošteno povrnili. To bodo storili le takrat, če se bodo poleg vršenja svojih službenih dolžnosti posvetili družabnemu delovanju, ako bodo z veseljem delali za narodno prosveto in dvigali nivo narodne izobrazbe, pridobivali si istočasno vse večje sposobnosti, da uvidijo njihove prave potrebe in po njih uravnajo svoje poklicno in privatno življenje.

Jasno je tedaj, da dijaštvo ne sme manjkati v vrstah prosvetnih delavcev, nasprotno kretati se mora v ospredju tega gibanja. S tem pa še ni rečeno, da je vsak poizkus izobraževalnega dela že prosvetno delo. Varati samega sebe in druge se ne pravi delati za ljudstvo. Prosvetno delo zahteva kvalificiranih delavcev, celih ljudi. Preden pristopamo k prosvetnemu delu, moramo izobraziti in vzgojiti za to ljudi, ki so sami izrazite in moralno visoko stoječe osebnosti. Prosvetni delavec mora biti sam najlepši vzgled in mora svoje prepričanje posvedčiti z vso svojo osebnostjo, ako hoče doseči kak uspeh. Ne more zahtevati od drugih, česar se sam ne drži. Naravno je tedaj, da ni vsakdo poklican, biti prosvetni delavec. Za prosvetne delavce je treba izšolati naš najboljši naraščaj. Tu je prostrano in hvaležno polje za naša dijaška društva. Kadar bodo iz naših društev izhajali redno najresnejši prosvetni delavci, bodo dijaška društva najboljša izpričala svoj pomen in svoje delo. Na prvi pogled se bo morda zdelo paradokсно, če trdimo, da je vzgoja posameznika pogoj za uspešno delo med širokimi plastmi naroda. Toda le navidezno, kajti čim stavimo človeka v odnos k zajednici, organizirani družbi, nas posameznik ne zanima več toliko kot posameznik marveč nas zanima njegovo razmerje do soljudi in zajednice. Vpliv zajednice je namreč dvojen: na eni strani utesnjuje nekoliko človekovo svobodo in jo podrejuje skupnim ciljem, na drugi strani pa jači njegovo osebnost, ker mu daje možnost, da razvije svoje sile in sposobnosti v prid skupnosti. Človek pomeni za družbo toliko, kolikor je osebnost. On širi vplive na vse strani in čim jačja je osebnost, tem dalje seže njegov vpliv. Zato je značilno, da so pasivne nature v dijaških društvih, zlasti pa še neorganiziranci tudi v poznejšem življenju za družbo navadno mrtev kapital. Resni in ne-sebični društveniki pa ostanejo redno zvesti samemu sebi.

Kako naj vrše dijaška društva omenjeno nalogo? Prva naloga je, da se naše dijaštvo že enkrat otrese tiste duševne lenobe in ravnodušnosti, ki že v kali zatire vsako resnejše stremljenje. Društvo mora svoje člane navaditi k samostojnemu razmišljanju o raznih sodčnih vprašanjih. Naš študent se mora že enkrat uveriti, da pušča šolska izobrazba v njegovem znanju ogromne vrzeli, ki jih lahko izpolni le z lastno vzgojo in z lastnim izobraževanjem, ako hoče biti koristen član družbe, ne pa le sebičen kruhoborec. V društvih naj se načenjajo teme, ki obravnavajo vprašanje ljudske prosvete. Pregledati treba delo, ki so ga opravili v tem oziru drugi naprednejši narodi, predvsem pa se je treba

seznaniti z našimi domačimi razmerami. Poznati treba svoj narod, našega kmeta in delavca, kakršen je. Poznati treba način njegovega življenja, njegove težnje in skrbi, vse, kar ga zanima in veseli, kar ljubi in kar sovraži. Poznati pa mora življenje sploh, motriti in študirati mora razvoj kulturnega življenja na splošno ter sodobne pojave na vseh poljih, da lahko opazi nove naloge, ki jih nalaga razvoj (Žgeč). Izmed mnogih načinov tega znanstvenega izsledovanja opozarjam na dela našega velikega učenjaka Jovana Cvijića, ki proučuje na nov način odvisnost človeka od zemljišč in vplivov, ki jih vrši na duševno in telesno življenje zemlja, na kateri človek živi. Njegova znanstvena smer se imenuje antropogeografija. (Govori i članci, Antropogeografske probleme balkanskog poluostrva itd.). Na podoben način, kot Cvijić srbske, moramo tudi mi preštudirati svoje domače razmere in preiskati pot, po kateri pridemo najlažje do cilja. Na žalost mi še nimamo znanstvene akademije, ki bi proučila značaj in potrebe našega naroda, tudi nimamo, kakor n. pr. Severna Amerika, visokih šol za izobrazbo prosvetnih delavcev. Naš vezani smo torej sami nase, na lastna opazovanja. Naša društva naj izpopolnijo svoje knjižnice s tozadevno strokovno literaturo. Sploh naj posvečajo več pozornosti znanstvenemu slovstvu. Leposlovne knjige so dijaku lažje dostopne tudi drugje, težko pa dobi v roke dobro znanstveno knjigo. V slovenščini imamo le bore malo takih knjig, srbske sem omenil, v glavnem pa bomo še navezani na nemške. Ta literatura naj nudi poedincem snov za predavanja in debate v društvu. Čim večkrat se bodo taka vprašanja obravnavala, tem bolj se bodo razčistili pojmi in vzbudilo zanimanje med članstvom.

Doslej smo govorili o pripravljalnem delu dijaka za njegove bodoče naloge na polju ljudske prosvete. Nastane vprašanje, ali naj dijak aktivno sodeluje v prosvetnem gibanju. Tekom šolskega leta je srednješolcu to skoraj nemogoče ali vsaj zelo težko. Šolska disciplina in čas ne dopuščata, da nastopa srednješolec kot javni delavec. Samostojne akcije dijaštva praviloma niso mogoče. Pač pa naj dijak, v kolikor mu je mogoče, sodeluje pri akcijah raznih prosvetnih, socialnih in dobrodelnih društev in naprav. Podpira naj po svojih močeh dobra stremjenja raznih nedijaških občekoristnih institucij, kakor ljudske knjižnice, ljudske univerze, telovadna društva itd., in naj črpa iz njih izkustva zase. Poleg tega naj utrjuje svoj značaj in krepi svojo voljo. Poseča naj telovadnico, goji naj sport, naj se giblje v prosti naravi, naj zahaja v gore. Tako si dijak ustvarja zdrave temelje za lastno bodočnost, obenem pa se usposablja za socialno delo. To so osnove vsakega prosvetnega dela, saj smo rekli, da lahko le temeljito izobražen in dobro vzgojen človek vzgaja in izobrazuje druge.

(Dalje prih.)

Stojan Bajič:

Socijalistična teorija o državi.

«Živimo v časih, ko skoro vse kulturne narode stalno stresajo grozljivi sunki, ki jih silna moč vodi stalno proti temeljem družabnega reda. In čeprav vsakdo čuti, kako se socijalna zgradba vsled tega trajnega revolucioniranja njenega temelja trese v vseh zidovih, vendar nihče ne ve, če se ne bo jutri zrušila hiša nad našimi glavami ter nas vse in našo tako dvomljivo kulturo pokopala v svojih ruševinah, ali pa nam bo odprla možnost k novi, lepši in svetlejši stavbi. Pred kratkim končano svetovno vojno bo morala zgodovina ceniti ne samo kot historični dogodek prve vrste zaradi izpremembe političnega zemljevida, temveč radi tega, ker je socijalno ravnotežje, ki je bilo do tedaj za silo vzdržano, morda konečno porušila, ker je ideje na uničenje kapitalističnega sveta merečega socializma potisnila v odločilni štadij.»

«Izmed mnogih različic, v katerih je ta ideja privlačevala človeškega duha, je edino po Karlu Marxu, judu iz Trierja, ustanovljeni znanstveni socializem postal svetovno gibanje, ki se more po svojem obsegu in globini osvajajoče moči primerjati s tistim, ki ga je pokrenil drug jud, Jezus Kristus iz Nazareta. In kakor je krščanstvo, religija ubogih, trkalo pred dvatisoč leti na vrata rimsko-grškega svetovnega imperija, tako stoji danes marksizem, tudi religija ubogih, pred vrati v modernem sistemu držav organizirane politične moči.»

Tako označuje dunajski profesor Hans Kelsen¹ gibanje, katerega niti segajo skozi tisočletja nazaj do Platonove «Politeia» in «Nomoí», ki oživiljenje po humanizmu najdejo mesta v Morusovi «Utopiji», niti, ki se spletajo v dobi racijonalizma v prve socijalno-filozofske sisteme grofa Clauda Saint-Simona in Owena, ki jih je pod vplivom Heglove filozofije presnoval Karl Marx, predstavljajoč jih s temelja filozofsko-moralnih spekulacij predidóčega racijonalističnega socializma na osnovo historičnega materijalizma, na podlago gospodarsko-materijalnega razvoja človeštva. Marx je s tem ustvaril takozvani znanstveni socializem.

Izhajajoč iz kritike sodobnega gospodarskega sistema, kapitalizma, čigar znake navaja pojav nadvrednosti, ločitev producenta od produkcijskih sredstev, anarhijo produkcije, akumulacijo kapitala in industrijsko rezervno armado, sklepa socializem iz njegovih posledic (rastoča brezposelnost, beda, gospodarske krize, rastoča odvisnost človeka od stroja itd.) na njega polom (Zusammenbruchstheorie), ki ga je Marx združil s socializacijo, prevedbo produkcijskih sredstev v last družbe ter izpremembo produkcije iz kapitalistične v socialistično, usmerjeno po potrebah družbe in zanjo.

Te teze tvorijo osnovo gospodarske teorije socializma, ki se je začel po letu 1848., ko sta Marx in Engels izdala socialistični evangelij — «Komunistični manifest», — udeleževati političnega življenja. Zato si je socializem ustvaril tudi svojo politično teorijo, svoj nazor o državi ter vseh političnih ukrepah, ki naj služijo izvedbi socialističnega gospodarskega programa.

Napram političnim teorijam navadno ne uporabljamo znanstvene kritike, ker se miselni sistemi, namenjeni političnim svrham, približu-

¹ Ost. Rundschau, 1923, II, «Die politische Theorie des Sozialismus».

jejo bolj verstvu kakor pa znanosti. Socijalizem si nasprotno lasti glede vseh svojih teorij znanstveno kvaliteto. «Socijalizem je postal znanost» (Engels,² Razvoj 29). Jeli socijalistična teorija o državi znanstvena ali ne, naj pokaže sledeča razprava.

I.

Pradružba. Nastanek lastnine in države.

Izhodna točka teorije je pradžba, kjer ni bilo niti zasebne lastnine, niti države, zato tudi ne razrednih bojov (Engels, Razvoj 28). Bila je takrat aurea aetas človeštva. Zakaj «čudovit si v svoji enotnosti, gentilni ustroj! Brez vojakov, žandarjev in policajev, brez plemstva, kraljev, namestnikov, prefektov in sodnikov, brez ječ, brez pravn, vse gre pravo pot» (Engels³, Izvor 51). Ali kakor je že Ovid (Met. I. 64 sl.) pel:

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo
sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
aere legebantur...

Ta prvotna družba je slonela na plemenski organizaciji (gens) ter izhajala brez države, ker «ni rabila našega obsežnega in zamotanega upravnega aparata» (Engels, Izvor 51). Sama je reševala vse spore, le «redko» je uporabljala skrajno sredstvo krvne osvete, zakaj prizadeti odločajo sami in poleg tega je že stoletna raba vse uredila (Engels, ibid.). Sicer so imela posamezna plemena svoje ustave (na pr. Engels, Izvor 44, 50) in svoje organe, ki jih ljudje «svobodno spoštujejo» (Engels, Izvor 104), vendar ti organi nikdar ne uporabljajo sile, zakaj prvotna družba ni poznala nobenega prisilnega sredstva razen — javnega mnenja (Engels, Izvor 102). Čeprav je ta Engelsova pradžba imela svoje ustave in organe, vendar ni poznala države, ker je po Engelsovem mnenju (Izvor 103) država teritorialna, pradžba pa krvna organizacija, dalje da ima država «javno silo, ki je različna od mase naroda» in da so «državni organi nad družbo». Vsega tega v Engelsovi pradžbi ni bilo treba, saj je šlo vse samo «pravo pot».

Ta brezdržavna pradžba je taka, kakor so si jo zamislili racionalistični filozofi XVIII. stoletja pod vplivom pretežja intelektualistične konstrukcije napram realistično-historičnemu pojmovanju v socialnih vedah. Tudi oni so si ustvarili naravno družbo (status naturalis, état de nature), kjer ni bilo države, ki jo je prinesla šele družabna pogodba. Ljudje so živeli po naravnem pravu, ki so ga spoznavali prosto potem svojega razuma (Locke, Rousseau) in tudi v tej družbi je šlo vse brez sile in države «pravo pot». Ni razloga za to, da bi si to prvotno družbo zamislili kot ideal svobode in enakosti, kakor stori ta teorija. Vsaka družba more obstojati le, če njeni posamezni člani omeje svojo svobodo. Enakosti pa ni zaradi naravne neenakosti ljudi ter različnega položaja, v katerem živijo. Tedanji družbi pač ne moremo prisoditi teoretičnih, principijelnih nazorov o svobodi in enakosti, ki so šele uza- konjeni v moderni državi postali realno dejstvujoča sila. Prvotna družba se je razvijala kot produkt realno učinkujočih sil posameznikov in skupin. Pravo močnejšega, neorganizirana zaščita življenja in imetja

² Friderik Engels, Razvoj socijalizma od utopije do znanosti, 1878; slov. prevod 1922.

³ F. Engels, Poreklo porodice, privatne svojine i države, 1884; sh. prevod 1924.

potom samopomoči in samoobrambe, ki služi le močnejšemu, boj med plemeni, nedostajanje skupne organizacije, ki bi si stavila širše interese kakor one, ki jih narekuje krvna zveza, so pravi znaki pradobe.

Idealna pradoba pa preneha z uvedbo zasebne lastnine. Zakaj ko je uvedena lastnina, je potrebna «ustanova, ki bi novopridobljena bogastva poedincev ne samo zavarovala proti komunističnim tradicijam gentilnega ustroja; ki ne bi samo prej tako malo cenjeno zasebno lastnino sankcionirala in ta čin objavila kot najvišji smoter vse ljudske zajednice, temveč ki naj tudi nove oblike pridobivanja lastnine, ki so se razvili druga iz druge, torej vedno hitrejšo večanje bogastva opremi s pečatom splošnega družabnega priznanja; ustanova, ki bi ovekovečila družabno cepitev v razrede, ki se je pojavljala, pa tudi pravico posedujočega razreda na izkoriščanje neposredujočega ter do vlade prvega nad drugim. In ta ustanova je prišla. Država je bila iznajdena» (Engels, Izvcr 60).

Jeli nastanek države res posledica nastanka zasebne lastnine? Kako pa «nastane» lastnina? Lastnina ni nekaj, kar bi moglo nastati ali kar bi se dalo «uvesti». Zakaj to, kar imenujemo lastnino, je le urejen izraz odvisnosti človekove od zunanjega sveta z ozirom na sočloveka. Odvisnost človekova od zunanjega sveta (absolutni moment lastnine, nje gospodarska stran) in pa potreba ureditve te odvisnosti z ozirom na sočloveka (relativni moment lastnine, nje socialno-pravna stran) obstojata, odkar je človeška družba. Prvotno je bil relativni moment malo izražen, nevažen ter so bile gospodarske dobrine porazdeljene po najvišjih socialnih edinicah (pleme, rodbina) tako, da lastnina v njih notranjosti ni bila diferencirana. Z razvojem gospodarstva, rastjo kulture in množitvijo prebivalstva, predvsem pa zaradi intenzifikacije medsebojnih gospodarskih vezi, posebno izmenjave, je postajal relativni moment vedno jasnejši, važnejši, javljala se je potreba, čim več gospodarskih dobrin opredeliti z ozirom na relativni moment. Toda ta razvoj je nepretrgan tok in ni moči izslediti točko, kjer bi mogli ugotoviti, da je baš tam nastala lastnina.

Na to imaginarno točko torej ne moremo vezati nastanka države. Ali pa bi mogla biti sploh kaka zveza med «nastankom» lastnine in države? Tudi pri komunistični ureditvi je potrebna zaščita imovine, če ne v notranjosti plemenske edinice pa napram drugim plemenom. Pa tudi v okviru ene socialne edinice je morala biti zaščiten lastnina vsaj na najbolj neposrednih dobrinah.⁴ Zaščita imovine, enako tudi življenja, ni bila organizirana potem skupne organizacije več plemen, temveč prepuščena vsakemu posamezniku, oziroma plemenu, rodbini, da se brani po svojih močeh. Lastnina je bila torej že zaščiten pred nastankom države, ki je uvedla organizirano zaščito življenja in imetja, temelječo na višji skupnosti več socialnih edinic.

Država je mogla nastati le iz organizacije, ki ni bila osnovana samo na krvni zvezi med socialnimi edinicami, temveč ki je družila več plemen, za katerih notranjo organizacijo je zadostovala krvna vez, v višjo, nadplemensko organizacijo. Tekom razvoja stopa namesto krvne, plemenske organizacije nekrvna, umetna, «politična, javna» organizacija.⁵ Skupna organizacija več plemen brez ozira na krvno zvezo je bila pa

⁴ Več o tem spodaj.

⁵ V Atenah osamosvoji državno organizacijo od plemenske Kleistenes (509 pr. Kr.), Aristoteles, Athenaion politeia 21.

vojna organizacija,⁶ ki je nastala poleg krvne organizacije ter se dvigala nad njo. In tu išče moderna znanost⁷ izvor države, katere nastanek torej ne more biti odvisen od socialno-pravnega značaja lastnine dotične dobe.

Idealno pradobo svobode in enakosti je zapravil človek z izvirnim grehom uvedbe zasebne lastnine. Tudi «znanstveni» socializem se ni mogel izogniti pravlji o izgubljenem raj...

II.

Kaj je država. Historični materijalizem. Nevtralizacija državne oblasti. Demokracija.

Na trditvi, da je država nastala zaradi uvedbe lastnine⁸ in iz nje izvirajočih razrednih nasprotij⁹ med posedujočimi in neposedujočimi (Engels, Izvor 105), sloni socialistični nazor o državi. Po mnenju teorije je država samo organizirano nasilje posedujočih, buržuazije, proti neposedujočim, proletarijatu, je razredna diktatura kateksohen. «Moderna država je vendar samo organizacija, ki si jo je ustvarila meščanska družba za to, da bi mogla gojiti splošne zunanje pogoje kapitalističnega načina produkcije in jih vzdrževati nasproti delavskemu gibanju. Moderna država je bistveno kapitalistični stroj, je država kapitalistov, idealni vsekapialist» (Engels, Razvoj 40). «Znanstveni komunizem vidi v državi organizacijo vladajočega razreda, orodje zatiranja in sile» (Buharin,¹⁰ Anarhizem 6).¹¹ «Država je v vseh periodah brezizjemno država vladajočega razreda in v vseh primerih v bistvu stroj za strahovanje zatiranega in eksploatiranega razreda» (Engels, Izvor 108). «Politična oblast v pravem smislu je organizirana sila vladajočega razreda za zatiranje drugega razreda» (Marx—Engels,¹² Manifest 21).

Socialistično naziranje o državi, da je nastala vsled uvedbe lastnine (materijalizacija nastanka države), da je zato nujno in samo razrednega značaja, da je v svojem bistvu samo produkt kapitalističnega gospodarskega ustroja itd., sledi nujno iz osnovnega filozofskega nazora socializma, iz historičnega materijalizma. Po njem «tvori vsakokratno ekonomsko ogrodje družbe ono realno podlago, iz katere edino in v zadnji instanci si moremo pojasniti ves sestav pravnih in

⁶ Odtod vojaški značaj starih držav. Atenci se do Peizistrata sestajajo v ljudski skupščini oboroženi; le kdor je sposoben za orožje, uživa politične pravice. Enako v Kimu, v starogermanski državi itd.

⁷ Slobodan Jovanović, O državi, 1922, 21.

⁸ To je trdil že Cicero po vzoru sofistov. «Hanc enim ob causam maxime, ut sua tenerent, res publicae civitatesque constitutae sunt» De off. II. 21, 73. Poleg tega navaja v De re publica zbornik državnopravnih idej antike.

⁹ To so trdili tudi že sofisti. Kasneje Haller. Neposredni predhodnik Owen.

¹⁰ N. Bucharin, Anarchismus und wissenschaftlicher Kommunismus, 1918.

¹¹ Buharin je poleg tega naravopravno teorijo, da je država le stanje (Kant), oziroma razmerje (Zachariae), preoblekel v razredno obleko, trdeč, da «država ni stvar, temveč razmerje med ljudmi, natančneje: razmerje med razredi. Država je razredno razmerje gospostva in zatiranja. Bistvo države je le v tem razmerju». Buharin, Anarhizem 8.

¹² Karl Marx (Friderik Engels), Komunistični manifest, 1848; slov. prevod 1920.

političnih naprav, kakor tudi religioznih, filozofskih in drugih načinov naziranja v vsaki zgodovinski dobi» (Engels, Razvoj 28). Končni vzrok vsemu moramo torej iskati edino v ekonomskem sestavu družbe, v materialnih oblikah gospodarskega sistema. «Die Produktionsweise des materiellen Lebens bedingt den sozialen, politischen und geistigen Lebensprozess überhaupt. Es ist nicht das Bewusstsein der Menschen, das ihr Sein, sondern umgekehrt ihr gesellschaftliches Sein, das ihr Bewusstsein bestimmt» (Marx).¹³

To bi bilo res samo, če bi na vse naše dejstevovanje, potem katerega je nastalo vse, kar je ustvaril človek, nujno vplivalo samo gospodarsko ogrodje družbe. Vendar človekove misli, njegovo hotenje in iz njega sledeče dejstevovanje ni oblikovno neposredno in izključno le po silah, ki jih teorija pripisuje gospodarskemu ustroju, temveč po psiholoških zakonih, ki pa niso odvisni od vsakokratne oblike gospodarstva. Zakaj vso kulturo in civilizacijo ustvarja človek iz svoje notranjosti in ne gospodarski sistem sam neposredno. Duševno dejstevovanje človeka pa ni determinirano po gospodarskem sistemu, ker je človekovo mišljenje in iz njega izvirajoče dejstevovanje svobodno. Stroji, tovarne, oblika izmenjave, razdelitve dobrin in njih potrošnja ne omejujejo človekovega svobodnega mišljenja niti ga izključno ne oblikujejo. In kako naj bi se to vršilo? Gospodarski sistem bi moral biti samostojno gibača se, prvotna, človeku nadmočna sila, ki ji mora slediti človek hočeš-nočeš, sila, ki ga zaslužni, mu vzame vso samostojnost ter ga izpremeni v svojo lutko. In kaj je ta sila? Hegeljanstvo! Dosledno izvedeno načelo historičnega materializma bi moralo privedi do sklepa, da bi moralo biti vse človekovo duševno življenje namerjeno samo v smer, ki jo črta gospodarski razvoj družbe. Odkod potem socializem v dobi kapitalizma? Baš v miselni osamosvojitvi in reakciji proti obstoječemu gospodarskemu sistemu je izvor socializma, ki sam s dejstvom svojega obstoja dokumentira nepravilnost historičnega materializma.

Človekovo mišljenje torej ni odvisno izključno od gospodarskega ustroja družbe, niti ni njega vpliv izključno merodajen za človekovo mišljenje in dejstevovanje. S tem pade historični materializem.¹⁴

Vsaka tvorba človeške družbe temelji na človekovem mišljenju. Brez posredovanja njegovega psihičnega dejstevovanja ni mogla nastati. Za oblikovanje tega pa so merodajni politični, verski, socialni in seveda tudi gospodarski momenti. Zato tudi država ne bi mogla biti produkt zgolj materialnih momentov, na pr. lastnine, naprednih razlik in kapitalizma. Ta nazor socialistične teorije je «samo prilagoditev stare, nazadnje o Heglovi¹⁵ formulaciji javljene ideologije novi vedi o družbi. Po Heglu je bil posameznik orodje višjih idej, se torej ne zaveda pravega bistva svojega mišljenja in dejstevovanja. Te sile je do Saint-Simona¹⁶ segajoča Marx-Engelsova zgodovinska filozofija prenesla iz

¹³ Karl Marx, Zur Kritik der politischen Ökonomie, 1859.

¹⁴ To je spoznal E. Bernstein (Die Voraussetzungen des Sozialismus, 1909, 7), ki priporoča, da je treba uporabljati materialistično teorijo v njeni razvitejši, ne v prvotni obliki in da je treba poleg vpliva produkcijskih sil in razmer vpoštevati tudi pravne, moralne, zgodovinske in verske vplive.

¹⁵ Svet je po Heglu realizacija logične ideje, ki ravna neomejeno svetovni razvoj. Kakor se razvija logična ideja, tako se kot nje odsvit razvija svet.

¹⁶ «C'est dans l'industrie que résident, en dernière analyse, toutes les forces réelles de la société.» Cit. F. Muckle, Die großen Sozialisten, 1920, II, 21.

logičnega v nelogično: na mesto tajinstvenega učinkovanja duhovnih je stopilo nič bolj razumljivo učinkovanje snovnih sil. Dogmatizem, zgrajen na nedokazljivih trditvah, je ostal isti, nova je samo modna materialistična barva.¹⁷

Izhajajoč iz te miselnosti trdi teorija, da je bitni predpogoj države lastnina in iz nje izvirajoče razredne razlike in da država izčrpa svoje bistvo v njih zaščiti, saj celo «samo trajanje države dokazuje, da so razredna nasprotja nepomirljiva» (Lenjin¹⁸, Država in revolucija 7). Dejstvo pa je, da se le del prava, ki ga ustvarja država, bavi z lastnino ter nje zaščito. Država kot pravotvorni faktor v človeški družbi ne izčrpa svoje pravne misije v regulaciji socialno-pravnega momenta lastnine, pa naj si je že tega ali drugega značaja, zakaj tudi socializirana lastnina rabi zaščito. Pravo ščiti tudi človeka, postavljajoč volji sočloveka meje, ki jih določi v interesu svojega obstanka in mirnega razvoja. Poleg čisto pravne pa opravlja država tudi važno kulturno nalogo: gradi in vzdržuje bolnice, šole, ceste, železnice, skrbi za prehrano, promet, zdravstvo itd., vrši torej poleg pravne tudi kulturno misijo. Obe misiji pa nista vezani niti na gotovo strukturo družbe, niti na gotovo obliko gospodarstva, še manj pa na ta ali oni socialno-pravni značaj lastnine.

Država je in mora biti vsled svojega pravega bistva nujno naprednega značaja, trdi teorija. «Brezrazredna država, do katere je zašla socialna demokracija, je nasprotstvo v samem sebi, nezmisel, oslarija, «suha voda» (Buharin, Anarhizem 6).¹⁹ Res nam kaže zgodovinski razvoj, da je bila država često spojena z gotovim slojem družbe, da je imel ta sloj pretežni vpliv nanjo. To pa danes ni niti več res,²⁰ niti ni logično nujna predpostavka obstoja države, niti ne leži v tem bistvo države. V sodobni demokratični državi ustvarja zakone parlamentarna večina, oziroma neposredno večina naroda (posredna ali neposredna demokracija). Ni predpogoj obstoja države, da bi bila ta večina vedno razrednega²¹ značaja, redno se celo tvori potem kompromisa med stranškami, ki zastopajo interese različnih družabnih slojev. Zaradi splošne volilne pravice, ki daje vodilno vlogo širokim plastem naroda, je nemogoče, da bi si ta majhna peščica kapitalistov, ki jih mora biti po socialistični gospodarski teoriji celo vedno manj, priborila vpliv v parlamentu, kaj šele večino. Zato zakonodaja demokratičnega parlamenta ne more zastopati kapitalističnih interesov, temveč je celo glavno crožje proti njim.

Večino v narodu, oziroma v parlamentu, imajo brezdvomno tisti, ki jih štejejo socialisti k «zatiranemu razredu», ki so — tudi po socialističnem nazoru — v vsakem primeru večina naroda. Zaradi svoje številčne premoči dobijo v demokratičnih državah te plasti vedno tudi

¹⁷ G. Jellinek, Allgemeine Staatslehre, 1920, 109.

¹⁸ Lenin, Staat und Revolution. Die Lehre des Marxismus vom Staat und die Aufgaben des Proletariats in der Revolution, 1918.

¹⁹ Buharin dostavlja: «Če tvori ta s suho vodo namočena skorjica duševno hrano socialne demokracije, nista temu kriva velika revolucijonarca Marx in Engels.» (ibid.)

²⁰ Razen sovjetske Rusije (SSSR): ki je država razrednega značaja.

²¹ Sploh pa ne obstojata v državi samo dva razreda, temveč večje število socialnih plasti, ki jih ni niti mogoče namestiti samo v dve nasprotujoči si skupini, niti niso njih interesi izključno si nasprotujoči. Poleg tega je «razred» pojem družbe, ne pa države.

državo v svoje roke. Po socialistični teoriji pa bi se v tem primeru moral, ker je država brezizjemno in samo stroj za zatiranje ne-posedujočih, torej »zatirani« razred nujno, že iz edinega vzroka obstoja države, samega sebe zatirati in eksploatirati! Kakšno pa naj bo to samozatiranje, samoeksploatiranje in vzdrževanje razrednih razlik napram — samemu sebi?

Poleg tega sta zaradi delitve funkcij v sodobni državi sodna in upravna oblast neodvisni in se vršita po zakonih, ki jih daje posredno ali neposredno narod sam, torej »zatirana večina«. Sodna oblast se izvršuje po zakonu brez ozira na politične ali socialne momente. Upravna oblast se vrši po zakonu in stoji poleg tega pod stalno kontrolo naroda samega. Državna oblast se vedno bolj nevtralizira, oddvaja od socialno-političnih interesov posameznih plasti naroda in tvori v tej svoji posredovalni vlogi važno in dragoceno silo.²²

Socialistična teorija nasprotno uči, da je državno oblast zaradi tega, ker je pač »državna«, nemogoče nevtralizirati v razrednem boju, ki je po teoriji gonilna sila v razvoju družbe. Državna oblast se mora nujno, vsled svojega razrednega bistva razredno opredeliti, in sicer se postaviti na stran kapitalistov. Razredni boj je bistveni predpogoj obstoja države, ki ji je že zaradi sil, ki so povzročile nje nastanek, odkazano mesto v vrstah zatiralcev delovnega razreda. Da bi bilo to res, bi vsak čin države moral: prvič urejevati samo razmerja²³ med posameznimi razredi ter bi ne mogla obstojati nikaka državna intervencija v okviru enega razreda. Tam celo ne bi bilo države, zakaj v notranjosti razreda, n. pr. med dvema »buržujema« vendar ni niti razrednih nasprotij, niti razrednega boja, niti razmerja eksploatiranja in zatiranja. Za ta dva moža torej država ne obstoji, saj vendar med njima ni moč vzdrževati razrednih razlik! Bila bi toraj sodba ali izvršba, ki jo je izposloval »buržuj« A napram »buržuju« B — logičen nonsens! In drugič bi moral imeti vsak čin državne oblasti pečat razrednosti, biti bi moral vedno v izključnem interesu »kapitalističnega razreda«. Vendar dokazujejo dejstva ravno nasprotno: socialna zakonodaja glede delavskega zavarovanja, delavske zaščite, dolžine delovnika itd. bi bile logično nemogoče. Nemogoče bi bilo, da bi sodišče prisodilo delavcu pravice proti »buržuju«, nemogoče bi bilo, da bi izdala upravna oblast naredbo v prid delavstvu itd. Pred temi razlogi se pa z veliko znanstveno gesto skrije teorija za figovo pero trditve, češ, da se »izjemoma« more »momentano« dogoditi, da je državna oblast »navidezna« posrednica med razredi in da »ficijelno ne ve ničesar več o razlikah posesti« (Engels, Izvor 105).²⁴

Pojem države v socialistični teoriji je identičen s pojmom despotične države. Neposredni vzorec države je bila socialističnim teoretikom karikirana absolutistična država XIX. stoletja, ali da jo morda bolj konkretno označim: nemško cesarstvo v dobi Bismarka in proti-

²² Več o problemu nevtralizacije državne oblasti Sl. Jovanović. O državi, 77 sl.

²³ Sledeča izvajanja ovržejo tudi Buharinovo teorijo o državi kot razmerju med razredi. Op. 11.

²⁴ J. Oppenheimer, Država (1912), sh. prevod 1921, trdi, da je ustavna država »isto bitje kakor primitivna roparska država« (127). Vendar spozna »skupna dela, ki jih je narekoval državni interes, na katera se pa ne bomo ozirali (!)« (129). Enako prizna uradništvo, »da upravlja državo, ne oziraje se na razredno borbo« (131). Torej! Kdaj pa poleg njih še vrši državne čine?

socijalističnih zakonov (1878), zakaj baš takrat je dobivala teorija svoje glavne konture. Prejšnjim ruskim teoretikom je bila pa caristično-absolutistična Rusija, deloma maskirana s parlamentarizmom, država kateksohen. Država se je pa od nastanka te teorije razvila daleč naprej, ne da bi teorija registrirala dejstva ter na njih podlagi revidirala svoje danes izrazito dogmatično stališče. Država je nositeljica pravnega reda, ki si ga daje narod sam. In demokracija hoče vse njeno delovanje čim bolj približati in podrediti volji vsega v državi združenega naroda. Zato išče oblike in načine, v katerih naj bi se javlja volja naroda ter daje primerne garancije, da mora biti v vsakem primeru *suprema lex*.²⁵ Razvoj je postavil namesto absolutizma absolutistične monarhije relativizem demokratične države: na mesto absolutne volje monarha iz večine izvirajočo voljo naroda. Demokracija je državo socializirala. Zato je bistvena zmeta, da je Marx-Engelsova teorija iz dobe absolutizma Lenjin-Buharinova teorija in praksa v dobi demokracije.

III.

Diktatura proletarijata. Socializacija in odprava razrednih razlik. Država zaspi, oziroma odmrje. Brezdržavnost.

Država preživi — da se vrnem k teoriji — tri faze razvoja:²⁶ prva, sodobna «kapitalistično-buržujsko-roparska» država kot organ nasilja in izkoriščanja proletarijata; druga, prehodna država kot organ proletarijata za izvedbo socializacije in odpravo razrednih razlik, nazvana diktatura proletarijata in tretja faza, stanje, ko ne bo več države, temveč svobodno človeštvo.²⁷

Nadaljni gospodarski razvoj, namreč akumulacija kapitala, obubožanje proletarijata, Marxov «polom», vse to «ustvarja silo, ki pod kaznijo pogube zahteva, da se preobrat dejansko izvrši.» «Proletariat prevzame državno oblast v svoje roke» (Engels, Razvoj 41). «Kakor

²⁵ «Običajno se govori o 'buržujski demokraciji' in 'razredni državi'. Kot državna oblika obstoji samo ena demokracija, pa nikaka buržujska niti proletarska.» Dr. Friedrich Stampfer, Osnovni pojmovi politike, sh. prevod 1922, 71. Socialna demokracija «stremi v svojem programu za državno obliko, ki je demokracija, nič drugega kot demokracija, zato ne «proletarska» demokracija, nasprotno pa čimbolj popolna demokracija, ki se približuje idealni pravni formi» (ibid.).

²⁶ Prim. Dr. F. Fajfr, Teorija boljševizma, Jugoslov. O. Njiva, IV, 9.

²⁷ Prim. Heglovo tezo (brezdržavna pradžba), ki se razdvoji s samim seboj ter izprevrže v nasprotje, v antitezo (kapitalistično-razredna država), ki se zopet preobrazi — pod vplivom Heglove logične ideje, ki obvlada razvoj — v nasprotje višje enote, v sintezo (brezdržavna družba).

²⁸ Ustava RSFSR iz julija 1918., § 7.: «Vladno oblast morajo imeti popolnoma in izključno delavske množice in njih pooblašteni zastopniki, delavski, vojaški in kmetijski sovjeti». In samo ti imajo «častno pravico, z orožjem v roki braniti revolucijo. Nedelavni elementi opravljajo druge vojaške dolžnosti» (čl. V., § 19.). Volilno pravico imajo samo a) «oni, ki se živijo s produktivnim in družabno koristnim delom, kakor tudi osebe, ki delajo v gospodinjstvu, s čimer se prvim omogoči produktivno delo..., v kolikor ne zaposlujejo najemnih delavcev; b) vojaki sovjetske vojske in mornarice; c) vsi pod a) in b) naštetih državljanov, ki so na katerikoli način izgubili sposobnost za delo» (čl. XIII., § 64).

vsaka druga država je tudi proletarska država organizacija sile, orodje zatiranja»²⁹ (Buharin, Anarhizem 10). «Revolucija bo zrušila buržoazijsko državo; država pa še ostane, ampak kot proletarska država. Proletarijat se ne more odreči sredstvu, ki mu ga nudi država. Dokler proletarijat rabi državo, je ne potrebuje zaradi svobode, ampak zaradi zatiranja svojih sovražnikov» (Engels pri Lenjinu, Država in revolucija 59). Kaj morejo torej oni zato, če je buržoazija ustvarila tako državo! Vsaka država je nasilje, pa najsi bo monarhija ali republika; logično mora biti tudi proletarska država — nasilje. Država je samo dediščina, ki jo proletarijat prevzame. Brani se je ne.³⁰

V tej drugi fazi države, ki se naziva diktatura proletarijata,³¹ je država «v rokah proletarijata sekira, ki je pripravljena za buržoazijo» (Buharin, Program komunistov). Ima dve nalogi: odpraviti lastnino predvsem na produkcijskih sredstvih in odstraniti razredne razlike. «Proletarijat vzame uradno oblast v svoje roke in izpremeni produktivna sredstva najprej v državno lastnino; s tem pa odstrani samega sebe kot proletarijat in obenem vse razredne razlike in vsa razredna nasprotja» (Engels).³² Potom socializacije (odprave zasebne lastnine na produkcijskih sredstvih, pa tudi na produktih) so izenačene posestne razlike, ki tvorijo temelj razrednih razlik in izkoriščanja razreda po razredu. Zato «pomede komunistična revolucija kar najradikalnejše z izročenimi lastninskimi razmerami.» «Proletarijat uporabi svojo politično moč, da izvije meščanstvu polagoma ves kapital.» «Proletarijat despotsko poseže v lastninsko pravo» (Marx-Engels, Komunistični manifest 20). S tem pa diktatura proletarijata še ni izpolnila svoje naloge, zakaj «končna zmaga delavcev je mogoča samo takrat, če bo proletarijat očistil ves svet kapitalistične sodrge, če bo buržoazijo povsodi in popolnoma pokončal» (Buharin, Anarhizem 9).

²⁹ «Vprašanje sile je vprašanje, proti komu se to silo uporabi. V razrednem boju se ne sme govoriti o svobodi individua, ampak o potrebi smotrenega zatiranja izkoriščevalcev.» Buharin, Anarhizem 10.

³⁰ F. Engels, Bürgerkrieg in Frankreich, pri Lenjinu, Država in revolucija: «Und man glaubt schon einen ganz gewaltig kühnen Schritt getan zu haben, wenn man sich frei gemacht vom Glauben an die erbliche Monarchie und auf die demokratische Republik schwört. In Wirklichkeit aber ist der Staat nichts als eine Maschine zur Unterdrückung einer Klasse durch eine andere, und zwar in der demokratischen Republik nichts minder als in der Monarchie, im besten Fall ein Übel, das dem im Kampf um die Klassenherrschaft siegreichen Proletariat vererbt wird, und dessen schlimmste Seiten ebensowenig wie die Kommunen man umhin können wird, sofort möglichst zu beschneiden, bis ein in neuen, freien Gesellschaftszuständen herangewachsenes Geschlecht im Stande sein wird, den ganzen Staatsplauder von sich abzutun.»

³¹ Ustava RSFSR, § 9.: «Temeljna naloga pričujoče prehodne ustave RSFSR je ustanovitev diktature mestnega in deželskega proletarijata in revnejših kmetov v obliki mogočne vsruske sovjetske vlade v svrhu popolne udušitve buržoazije, odstranitve izrabljanja človeka po človeku in upostavitve socialističnega družabnega reda, kjer ne bo niti razdelitve v razrede niti državne oblasti.»

³² F. Engels, Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft, 1877, 302. Isto Razvoj 45.

³³ Ustava RSFSR, čl. II., § 3., odreja: a) socializacijo zemlje, ki je last vsega naroda; b) socializacijo gozdov, zemeljskih zakladov, voda ter kmetijskih obratov; c) socializacijo tvornic, rudnikov, železnic in vseh produkcijskih in prometnih sredstev; e) socializacijo bank.

Razredne razlike torej ne izvirajo samo iz razlike v posesti, temveč imajo svoje globlje korenine, ki jih je treba docela izrjavati. Razredne razlike je torej treba odpraviti najboljše na ta način, da — en razred kratkomalo — odpravimo. In sicer radikalno, «zmeti jih je treba v prah,» kot se izraža povelje ljudskega komisarja za vojne zadeve z dne 8. avgusta 1918. «Revolucija svoje sovražnike uniči, ne diskutira z njimi» (Radek).³⁴ Tako odpadejo tudi razredne razlike.

S temi ukrepi je odpravljen kapitalistični, razredni gospodarski ustroj. Vendar je država še vedno potrebna, da čuva družabno posest produktivnih sredstev ter jamči za enakost dela in razdeljevanje življenjskih potrebščin. Za čas socializacije bo obstojala država in ne bo izgubila svojega bistvenega značaja, ki je v tem, da je organizirano nasilje³⁵ (Lenjin, Država in revolucija 23).³⁶ Socializacija pa je poslednji čin države sploh, zakaj «prvo dejanje, kjer država v resnici nastopi kot reprezentant vse družbe — t. j. kadar družba v svojem imenu zopostestvuje produkcijska sredstva — je istočasno tudi njeno zadnje samostojno dejanje kot države.» «Kadar postane država v resnici reprezentant vse družbe, postane sama sebi odveč. Čim pa ni nobenega tlačenega družabnega razreda več, čim je odpravljena razredna oblast vladajočega razreda in čim preneha iz dosedanje produkcijske anarhije izhajajoči boj za obstanek poedinca in s tem tudi vse kolizije in ekscesi, tedaj ni ničesar več, kar bi posebej potrebovalo še kake represivne oblasti in države.» «Zato postaja sčasoma poseganje državne oblasti v družabne razmere na vseh poljih odveč in izgineva» (Engels, Razvoj 42). Družba se s «hitrimi koraki» bliža dobi, ko bo mogla «premestiti ves državni stroj tja, kamor bo spadal: v muzej starin, poleg kolovrata in bronaste sekire» (Engels, Izvor 106).

Po tej prehodni³⁷ stopnji («politische Übergangsperiode», Marx) nastopi z vso nujnostjo doba, tretja faza države, ki jo Masaryk (Socialni Otazka 665) imenuje brezdržavnost, doba, ko postane država zato, ker je vsled odprave zasebne lastnine potem socializacije in s tem združene odprave razrednih razlik izgubila svoj *raison d'être*,³⁸ «sama sebi odveč» (überflüssig, Engels, Razvoj 42), ko «odmrje» (Engels, Lenjin, Buharin), ko «zaspi» (Engels). Država je izgubila vsled činov diktature proletarijata «svoj bistveni značaj» (Lenjin). «Die arbeitende Klasse wird im Laufe der Entwicklung an die Stelle der alten bürgerlichen Gesellschaft eine Assoziation setzen, welche die Klassen und

³⁴ Cit. Werner Sombart, Sozialismus und soziale Bewegungen.

³⁵ Zato država ne sme biti organizirana po načelu delitve funkcij, sicer bi utegnila postati — pravična. V SSSR so zakonodajna, upravna in celo sodna oblast združene v centralnem izvršilnem odboru, ki čuva nad izvrševanjem ustave, sklepov sovjetskega kongresa ter centralnega izvršilnega sabora (čl. 30. zvezne ustave SSSR., objavljene 7. julija 1923. v «Izvestijih»), izdeluje odredbe in dekrete (čl. 33.), imenuje najvišji sodni dvor zveze (čl. 43.) in je prizivna instanca napram odločbam slednjega (čl. 46). Organizirano nasilje je nezdružljivo z neodvisnim sodstvom.

³⁶ Buharin meni, da je «proletariat kot goneča sila revolucije obvezan, da se vzdrži kot gospodar tako dolgo, dokler ni ostalega razreda izpremenil po svoji podobi (?). Potem šele razpusti proletarijat državno organizacijo in država odmrje.» Anarhizem 11.

³⁷ «Diktatura, proletarska država, je začasna organizacija.» Buharin, Anarhizem 10.

³⁸ Buharin pravi z ozirom na svojo teorijo o državi kot razmerju med razredi (op. 11): «če ni več razmerja med razredi, ni več države,» Anarhizem 8. Prim. Engels (Razvoj 41) «preneha proletarijat kot tak, preneha država kot taka».

ihre Gegensatz ausschliesst, und es wird keine eigentliche politische Gewalt mehr geben, weil gerade die politische Gewalt der offizielle Ausdruck des Klassengegensatzes innerhalb der bürgerlichen Gesellschaft ist» (Marx).³⁰

In ko država «odpade», izgine z njo vsaka omejitev človekove svobode, vsaka oblast človeka nad človekom, vsakdo je popolnoma svoboden in dela kar hoče, saj ni nikogar, ki bi mu mogel zapovedovati ali ga smel kaznovati. S tem stopi človeštvo, ki se je oteslo «državne navlake» (Engels) v dobo, kjer ni «niti razdelitve v razrede, niti državne oblasti», kot si stavlja za cilj ustava RSFSR v § 9. (op. 31.). Izvrši se «prehod iz dežele nujnosti v deželo svobode», «ljudje zagospodarijo samim sebi, postanejo svobodni» (Engels, Razvoj 46). «Namesto stare meščanske družbe s svojimi razredi in razrednimi nasprotji stoji asocijacija, v kateri je svobodni razvoj vsakega pogoj svobodnemu razvoju vseh» (Marx-Engels, Manifest 21). «Uprava stvari in vodstvo produkcij procesov nadomesti vladno nad osebam, ljudje postanejo svobodni» (Engels, Razvoj 42). Ali kakor pravi Buharin «Ni več uprave nad ljudmi niti oblasti človeka nad človekom: obstoji samo uprava nad stvarmi, stroji, oblast človeške družbe nad naravo» (Program). Bodoča družba je «b r e z d r ž a v n a» (Buharin, Anarhizem 7).

Človeštvo, ki je vsled zmote lastnine in države zašlo na stranpota, je prišlo zopet tja, odkoder je izšlo, v družbo brez lastnine in države, v raj svobode in enakosti, kjer bo moglo navdušeno zapeti Ovid-Engelsovo hvalnico: «Kako si čudovit v svoji enostavnosti, gentilni ustroj! Brez vojakov, žandarjev in policajev ... Vse gre pravo pot!»

(Dalje prih.)

Vestnik centralnega tajništva jugosl. napredne omladine iz Slovenije

Zahvala sotrudnikom II. srednješolskega tečaja. Centralni odbor C. T. se najlepše zahvaljuje vsem, ki so pripomogli k uspehu našega srednješolskega tečaja. Posebno hvalo je dolžan gg. predavateljem ravnatelju Jugu, glavnemu uredniku dr. Kramerju, profesorju dr. Lahu, tajniku dr. Rapétu ter Stojanu Bajiču, J. Kregarju, D. Schauerju in C. Spindlerju. Mnogo naše hvale gre vsem onim, ki so prispevali po svojih najboljših močeh, da se je tečaj zaključil s prijetnim zabavnim večerom, posebno pa damskemu komiteju, tako gospem min. dr. Žerjavovi, dr. Mayerjevi, dr. Kramerjevi, ravn. Jugovi in dr. Brezigarjevi. Naša najtoplejša zahvala velja še zlasti g. prof. Jeranu, ravnatelju Akademskega kolegija, ki nam je šel v vseh ozirih na roko ter vzel naše gojence pod svojo gostoljubno streho.

Opozarjamo vsa ona včlanjena društva, ki še niso odgovorila na poziv, so li pripravljena čisti dobiček ene prireditve v letu nakloniti C. T., da to v najkrajšem času store. Izmed doslejšnjih odgovorov navajamo za vzgled dopis Kluba naprednih dijakov v Domžalah, ki se dobesedno glasi: «Z ozirom na Vaš dopis je odbor KND. v Domžalah sklenil sledeče: Izjavljamo, da smo pripravljeni čisti dobiček ene prireditve v letu izročiti C. T., in to, če tudi večina društev, včlanjenih v C. T. odkloni ta predlog. Zavedamo se, da nam je potrebna enotna vrhovna organizacija, ki jo bomo po vseh svojih močeh podpirali in bi isto želeli tudi od ostalih društev.» Prav nobena organiza-

³⁰ K. Marx, Das Elend der Philosophie, 182.

cija ne more dobro delovati brez zadostnih denarnih sredstev, toliko manj C. T., ki je redovno navezano le na skromen prispevek letnih 25 par od člana društva, včlanjenega v C. T., ki je vaša reprezentanca in ki goji stike s tu- in inozemskimi dijaškimi organizacijami. Da se le-ti ne samo ne prekinejo, marveč tudi še poglobijo — v njih koristnost pač ne bo nihče dvomil, za to je potreben denar.

Kulturno-informativni odsek Centralnega tajništva daje vse informacije o inozemskem študiju, univerzah, dijaških domovih, menzah i. dr. Uradne ure vsak petek od 12. do 13. ure v sobi C. T. Naprednega dijaškega doma, Tomanova ulica 3. — Načelnik.

V. Slovanski večer «Jadrana». Po lepi tradiciji prejšnjih let je vsestransko delavno Jugoslovensko napredno akademsko društvo «Jadran» tudi letos priredilo dne 17. januarja slovanski večer z akademijo in plesom pod pokroviteljstvom gospá dr. Zerkjavove, dr. Mayerjeve, dr. Brezigarjeve in častnega damskega komiteja. Društvo, ki je po svoji zgodovini, številu članstva in po globini programa med prvimi na ljubljanski univerzi, se pač ne more zadovoljiti samo s tem, da druži svoje člane k skupnim debatnim in prijateljskim večerom ter tako v njih pogloblja zavest kolegialnosti in solidarnosti, marveč mora stopiti ven iz svojih društvenih prostorov na širše poprišče ter navezati zopet in zopet svoje stike z javnostjo, ki ji nikakor ne more biti vseeno, kaka pota hodi njena omladina. In ako naj je ta večer pričal o iskrenih odnošajih našega občinstva do «Jadrana», tedaj ga smemo šteti med vsemi doslejšimi prireditvami kot najbolj uspelega. Zakaj tolikšen odziv občinstva v polni veliki dvorani «Uniona» je bil spontan izraz priznanja «Jadranu» in njegovemu delu, ki se je tudi kazalo v brezhibni opremi tega večera. Umetniški del so tvorile izbrane točke vokalne glasbe, ki so jih izvajali iz prijaznosti zvesti «Jadranovi» prijatelji, odlični člani Narodnega gledališča: gdč. Korenjakova, gdč. Sfiligojeva, gg. Cvejič in Zathay. Ves pevski spored pa je iz nič manjše naklonjenosti do našega društva spremljal na klavirju dirigent g. Balatka. Nato se je razvil zelo animiran ples od tradicionalne poloneze tja do najmodernejših.

Župa S. J. S. U. za Slovenijo. Na VI. kongresu S. J. S. U. v Beogradu je bilo sklenjeno, da se Savez v svrhu lažje izvedbe programa decentralizira na devet župnih organizacij, ki naj v svojem odmerjenem okrožju združujejo napredna nacionalna srednješolska društva v enotnem delu na podlagi saveznih pravil. Sedeži žup so bili postavljeni v sledeča mesta: v Ljubljano, Zagreb, Beograd, Sarajevo, Split, Podgorico, Novi Sad, Skoplje in Niš. Organizacija je v Sloveniji popolnoma uspela in vpisala so se do sedaj sledeča naša društva: «Preporod» v Ljubljani, «Prosveta» v Novem mestu, «Sloga» v Celju, «Korotan» v Celju in napredni dijaki iz Maribora. Delegati imenovanih društev so se na zborovanju 30. novembra 1924. v Ljubljani zedinili v vseh vprašanjih, poudarili potrebnost take skupne organizacije in so postavili ter odobrili župni program, ki obstoja iz štirih točk, v katerih je usmerjeno župno delovanje ter v njej organiziranih združenj, t. j. nacionalne, kulturne, socialne in verske. Ta program je bil ponovno potrjen od delegatov na drugem župnem sestanku, ki se je vršil o božiču ob priliki srednješolskega tečaja C. T. in je bil takrat tudi izvoljen in potrjen dosedanji župni odbor, ki sestoji iz sledečih tovarišev: Iskra Vekoslav, predsednik; Kregar Vinko, podpredsednik; Puc Igor, tajnik I.; Bohinc Vlado, tajnik II.; Ozvald Stanko, blagajnik; Ekar Dušan, Škulj Andreja, Vardijan, Aleš, Kranjc Branko, odborniki. Radi prevelikih stroškov župa ne bo izdajala lastnega glasila, za svoje glasilo smatra «Vidovdan», v katerem bo imela tudi svojo posebno srednješolsko prilogo, za katero bodo prispevali literarni krožki vseh zgoraj imenovanih društev. Društva bodo obenem poskrbela za čim večje razširjenje «Vidovdana» med svojimi člani. Uredniku priloge bo stal na strani poseben krožek kritikov, ki bo vsak prispevek dal na rešeto in ocenil. Župa je priredila do sedaj poleg izvedbe organizacije za Slovenijo tudi lepo proslavo 1. decembra v dvorani «Naprednega dijaškega doma», na kateri so nastopili «Preporodovi» deklamatorji recitatorji, solisti, tamburaški zbor in orkester. Predavanje o pomenu

1. decembra je imel pisatelj g. dr. Ivan Lah. Župa je ukrenila vse potrebno za potrditev svojih pravih, s katerih priznanjem bo dana podlaga za še obsežnejše vzgajanje dijakov v idejah naših preporoditeljev.

Odbor «Jadrana» za letni semester 1924./25. Na XI. rednem občnem zboru J. N. A. D. «Jadrana» dne 14. marca 1925. izvoljeni odbor se je konstituiral sledeče: predsednik Buljevič Nedjelko, tehn.; podpredsednik I. Zajc Slavko, tehn.; podpredsednik II. Kac Rudolf, med.; tajnik I. Pirc Stane, tehn.; tajnik II. Bratkovič France, tehn.; blagajnik Kac Leo, med.; knjižničar I. Buljevič Zvonimir, iur.; knjižničar II. Senkovič Zdenko, iur.; čitalničar Fröhlich Hubert, tehn.; arhivar Jenko Slavoj, tehn.; gospodar Šlebinger Vladimir, tehn.; namestniki: Köstl Janko, iur., Mrzlikar Rudolf, iur., Keršmanc Draga, iur., Hadžić Milenko, med. Društveno razsodišče: Nagode Črtomir, tehn.; Zavodnik Mirko, iur.; Tonja Jan, phil.; Maček Viktor, iur.; Pfeifer Janko, iur.; namestniki: Bedjančič Vratislav, tehn., in Juvanc Slavko, tehn. Društveni obtožitelj Primus Matija, iur. Revizorji: Omahen Janko, tehn.; Bratuša Karel, tehn.; in Schauer Dolfe, iur. Sekcije: kulturno-znanstvena: Gaberščik Rudolf, tehn.; dramska: Paternost Joško, med.; glasbena: Sever Rihard, tehn.; sokolska: Orel Vladimir, med.; šahovska: Škulj Anton, tehn.; zabavna: Kozina Pavel, tehn.; tiskovna: France Adolf, iur.; zunanji odsek: Zajc Slavko, tehn. — Podrobno poročilo o XI. občnem zboru «Jadrana» prnesemo prihodnjič.

Organizacija naprednih učiteljskega državnega ženskega učiteljskega v Mariboru. Dne 18. februarja 1925. je storilo naše žensko dijaštvo zopet lep korak naprej, ko nas je 81 gojenk tukajšnjega učiteljskega sklenilo osnovati lastno organizacijo dijakinj na zavodu, ker nam disciplinarni red zabranjuje skupno organizacijo z dijaštvom ostalih zavodov. Celotni organizaciji stoji na čelu kot predsednica tov. Sonja Deklevova, ki je pokazala v pripravah za organizacijo izredno mnogo marljivosti in požrtvovalnosti. Organizacija je razdeljena na več odsekov. Tov. Anka Valjavčeva vodi pevski odsek, ki ima vaje redno vsaj enkrat na teden. V organizaciji hočemo gojiti petje in orkestralno glasbo. V posebnem dramatičnem odseku se hočemo vežbati v uprizarjanju dramskih iger. S predavanji si hočemo širiti obzorje in se vaditi v govorništvo. Tu imamo v mislih predvsem teme, ki se tičejo ženskih vprašanj. Osnovati si hočemo poučno, znanstveno in zabavno knjižnico in v poletnih mesecih po možnosti gojiti tudi nekatere sportne panoge. Omenjam, da vse naše tovarišice do malih izjem telovadijo v mladinskih in ženskih oddelkih Sokolskega društva v Mariboru. Organizacija raste in nadejamo se, da pristopijo tudi še zadnje tovarišice. Tako se pripravljamo, da bomo, ko pride naš čas, lahko vršile poleg stanovskih šolskih dolžnosti tudi izven šole uspešno in važno narodnoprosvetno delo.

V. P—ova.

«Sloga» v Celju. V soboto dne 21. februarja 1925. se je vršil občni zbor naše organizacije. Poleg polnoštevilne udeležbe članov dijakov beležimo zanimanje in prisotnost več gg. profesorjev in g. ravnatelja. Župna uprava nam je poslala dva delegata. Dnevni red je bil sledeč: Čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora; glavno tajniško poročilo; poročilo posameznih odbornikov; poročilo revizorjev; poročilo sekcij; razrešnica staremu odboru; volitve novega odbora in slučajnosti. Tov. tajnik je v svojem poročilu podal pregled o delovanju odbora v poslovni dobi prvega semestra. Naša družina ima 135 članov in članic; od teh je 56 rednih članov. Odbor je imel sedem rednih sej, na katerih so se razmotrivali tekoči posli. V prvem tečaju je bilo 14 rednih sestankov. Pri štirih sestankih je predaval g. prof. Orožen o svojih zanimivih doživljajih na bojnem polju v taboru dobrovoljcev. Pri prvem sestanku je pripovedoval g. prof. Holeček, naš pokrovitelj, o življenju «lisičje matere». Drugače so predavali člani samj. Nižješolci so nastopili z lepimi deklamacijami. Organizacija je ustanovila dve sekciji: sekcijo za državnopravne vede in sekcijo za šahiste. Sekcija za državnopravne vede je združena z govornškim tečajem. Pri obeh sekcijah se je pokazal lep uspeh. Vzpodbujeni na srednješolskem tečaju C. T. v Ljubljani, smo začeli takoj z akcijo za nabiranje knjig. Do sedaj smo zbrali okoli 90 izvodov. Naša knjižnica šteje 500 knjig

in je bila članom vsak ponedeljek na razpolago. Največ so se posluževali knjižnice nižješolci. Kupili smo deset najnovejših del slovenske literature. Blagajna je aktivna in to je v današnjih razmerah mnogo. Dohodkov je bilo 746 Din 20 para, izdatkov 569 Din. Pri slučajnostih nas je g. ravnatelj Jeršinović z lepimi besedami vzpodbujal k idealnemu delu naše organizacije.

Branko Voglár.

Masarykov večer J. n. a. d. «Jadran». «Jadran» je proslavil 75letnico predsednika Masaryka z uspelo prireditvijo, ki so se je poleg številno zastopane srednje in visoke šolske omladine udeležili gg. generalni konzul ČSR. dr. Beneš, konzul Francije de Flache, veliki župan dr. Baltič in drugi. O Masarykovem življenju in delu je predaval dr. Krivic. «Jadranov» orkester je nato zaigral češkoslovaško državno himno.

«Preporodova» akademija. Dne 28. marca je priredil «Preporod» v dvorani dijaškega doma akademijo, ki je ob izvrstni udeležbi pokazala vztrajnost in delavnost naših srednješolcev. Akademijo je otvoril društveni orkester, ki je pod vodstvom dirigenta petošolca presenetljivo dobro odigral overture k «Cavalleriji». Nato je oktet zapel Ipavčevo «Domovini» in Adamičevega «Vasovalca», za kar ga je nagradilo burno ploskanje. Društveni tamburaški zbor je pod spretnim vodstvom tov. Šegule odigral več komadov, ki so jim sledile uspele deklamacije tov. Ermana in Petréta. Pevski zbor je z «Morje Adrijsko» zaključil umetniški del, na kar se je vršila prijetna zabava. Občinstvo je bilo s prireditvijo nenavadno zadovoljno.

Komunisti in naše organizacije. Komunisti, in njim podobni elementi so poslednje čase začeli posvečati našim organizacijam posebno pažnjo na ta način, da vtihotaplajo v naše vrste svoje agitatorje, ki naj nadzirajo društvo, pripravljajo teren, vodijo evidenco o agilnih članih itd. Večinoma jih odkrijejo o pravem času. Ob takih prilikah pride marsikaj na dan in zato ne bo nezanimivo, če bomo posvetili v prihodnji številki tej smeri par vrstic ter očrtali njeno ideologijo, taktiko in ozadje.

Jugoslovensko dijaštvo

Štiridesetletnica «Obilića». V dneh 27., 28. in 29. decembra m. l. je srbsko akademsko pevsko društvo «Obilić» v Beogradu praznovalo štiridesetletnico obstoja. K proslavi, ki je bila zasnovana v primernem stilu, je bilo poleg drugih društev povabljen tudi Centralno tajništvo jugoslovenske napredne omladine iz Slovenije kot reprezentanca slovenskega naprednega dijaštva, ki se je edino izmed slovenskih društev odzvalo vabilu po svojem delegatu tov. Pfeiferju. Leta 1884. so se slušatelji «velike šole» v Beogradu (sedaj univerze) zbrali v pevsko družino, kateri so nadeli ime «Obilić». Ta pevska družina, ki se je sčasoma razvila v močno pevsko društvo, je imela namen, da goji predvsem srbsko in slovensko pesem. Kljub vsem oviram, ki jih je imelo društvo v začetku razvoja, se je kmalu tako povzpelo, da je smelo upati na manjše izlete po severni Srbiji, ki pa so se pozneje spremenili v prave turnee, izmed katerih ostane v neizbežnem spominu «Obiličevcev» turneja ob priliki udeležitve razvitja prapora pevskega društva «Staković» v Banjaluki, ko je «Obilić» prvič prestopil meje svoje ožje domovine. Nepozaben ostane triumfalen pohod v Južno Srbijo, v Skopje in dalje v Solun. Čeprav so bolgarski komitaši grozili «Obiliću» z bombami, se «Obilić» tega ni bal, temveč je s ponosom ponesel venec srbskih pesmi na jug. Svetovni dogodki zadnje dobe so vplivali tudi na razvoj «Obilića». Število pevcev se je skrčilo in pretela je nevarnost, da se ta pevska družina razide. Sedanji predsednik društva univ. prof. dr. Djaja je prišel na idejo, da pritegne k društvu tudi ženski svet. Njegova namera se je obnesla. Društvo je znova oživelo, dobilo je mešan zbor in pričela je druga doba društvenega življenja. Stopnjema je napredovalo društvo in doseglo mesto enega izmed najbolj čislanih srbskih pevskega društev. V načrtu proslave jubileja je bila svečana akademija, dva koncerta in ples. Svečano akademijo, ki se je vršila

27. decembra v dvorani nove univerze, je otvoril predsednik društva, univ. prof. dr. Ivan Djaja, ki v svojem pozdravnem nagovoru ni prezrl starih članov društva, med katerimi sta se pojavila tudi bivši ministrski predsednik Ljubomir Davidović in predsednik narodne skupščine Ljubomir Jovanović. Za tem je govoril predsednik odbora za proslavo, univ. prof. dr. Svetolik Radovanović v imenu osnovateljev društva. Nato je tehnik Backić orisal razvoj društva, na kar je društveni podpredsednik filozof Niko Justinijanović z nagovorom izročil diplome starim «Obiličevcem». Sledili so pozdravni nagovori delegatov raznih društev in korporacij. Zastopana so bila: Beogradsko žensko društvo, Društvo srpskih studentkinja, Kolo srpskih sestara, Ferijalni savez, Crkvena pevska družina iz Sombora, Orjuna in Društvo vojnih invalidov, ki je po svojem zastopniku izročilo «Obiliću» diplomu častnega članstva. V imenu Centralnega tajništva je govoril tov. Pfeifer. Čuječ že ime slovenske dijaške organizacije, je zbrana publika živahno aklamirala in po končanem govoru v slovenskem jeziku je z viharjem navdušenja izrekla zahvalo Centralnemu tajništvu, ki ni prezrlo tega jubileja. Svečano akademijo je zaključil moški zbor «Obilića» z veličastno himno «Hej, trubaču!» — Drugi dan, v nedeljo dopoldne, se je vršil v saborni cerkvi svečan pomen za umrli člani in podporniki društva ob prisotnosti delegatov mnogih društev, zastopnikov vojaških in civilnih oblasti in ob velikem številu meščanov. Zvečer se je vršil v novem gledališču koncert, ki je nad vse dobro uspel. Moški in mešani zbor sta pod vodstvom dirigenta g. Matačića izvedla svojo nalogo proti pričakovanju. Prvi del koncerta je obsegal poleg pozdravnega nagovora društvenega predsednika dr. Djaje izključno srbske pesmi, drugi del pa poleg srbskih tudi slovenske in hrvaške. Izmed slovenskih komponistov je bil zastopan E. Adamič z «Večerno pesmijo». Po tej pesmi je tovariš Pfeifer v imenu Centralnega tajništva izročil lep venec s trobojnico kot znak ljubezni in spoštovanja do ljubiteljev slovenske pesmi in poudaril, da ga prinaša z one zemlje, kjer se je rodil ljubitelj in gojitelj srbske pesmi — Davorin Jenko. Ob slednjem imenu, ki pomeni most med slovenskimi in srbskimi komponisti, je publika ponovno izkazala radost nad udeležbo od strani slovenskih naprednih dijakov pri proslavi. Po koncertu se je v prostorih «Kolarca» vršil banket, katerega so se udeležili stari in novi člani društva z gosti. Po mnogih napitnicah od strani zastopnikov društev so bile prečitane pozdravne brzojavke starih «Obiličevcev», ki niso mogli priti k proslavitvi pevskih društev «Lisinskega» iz Zagreba in «Ljubljanskega zvana». — Tretji dan se je ob nabito polni dvorani nove univerze vršil koncert za dijaštvo, zvečer pa v «Oficirskem domu» živahen ples: ki je trajal do zgodnjih jutranjih ur. Tako so bili zaključeni dnevi proslave jubileja «Obilića», ki je na eni strani pokazal svojo visoko stopnjo napredka, na drugi strani pa je javnost pokazala svojo simpatijo do tega društva. Ta jubilej je gotovo mejnik pred novo dobo «Obilića», je dal društvu novo vzpodbudo k vztrajnosti in pridnosti. Obiliću še enkrat kličemo: Vivat, crescat, floreat! in želimo, da čimprej obiše belo Ljubljano, kjer nam bo dana prilika, da se поблиže seznanimo.

«Novi Kres.» Literarni krožek «Ivan Cankar» na ljubljanski realki izdaja svoj leposlovni list «Novi Kres». Izhaja mesečno in prinaša samo leposlovje. Čeprav je list litografiran, je njegova oprema, pa tudi ilustracije, zelo okusna in skrbna. Agilnim izdajateljem priporočamo, da priključijo leposlovju tudi del za obravnavo našega slovestva, gledališke, glasbene in upodabljalne umetnosti ter si s tem pridobijo več zanimanja med dijaštvom in našim občinstvom.

«Preporodov» socijalno-politični seminar. Tekom zimskega semestra je izvršil «Preporod» glede takozvane politične izobrazbe svojih članov važno delo. Socijalno-politični seminar, kjer so se vršila redno predavanja in debate, je nudil svojim članom predavanja iz sledečih predmetov: ustava naše kraljevine, oblike držav, nastanek, razvoj in oblike demokracije, parlamentarizem, socializem in komunizem, mednarodni odnosi, predvsem mednarodna razsodišča ter problem razorožitve, Društvo narodov. S tem so bila zaključena predavanja politične skupine. Nato je tvorilo predmet pro-

učavanja narodno gospodarstvo s posebnim ozirom na moderno dobo. Sedaj razpravljajo člani seminarja o socialni politiki, o zaščiti in zavarovanju delavcev. Delo bo dokončal seminar koncem maja, ko bo proučil še nekatera specialna vprašanja. Obisk in točnost članov sta izvrstna in upamo, da ostane socialno-politični seminar v »Preporodu« trajna institucija, ki naj bi jo posnemala vsa ostala društva.

Mladi kulturonosci. Klerikalni »Polet« prinaša v svoji februarški številki članek »O rabi znanstvenih izrazov v znanosti«. Razmotrivajoč ali naj rečemo vozilo na lasten pogon ali avto ter »silno bogato in mojstrsko« nemško literaturo, ki jo moramo čitati, ker »domače nimamo, naš človek pa ne zna nemščine, niti ne kakega drugega jezika« spozna pisec, da »tudi naše stremljenje zahteva: nemščino nazaj v ljudske šole«, zakaj »vsako stremljenje postavlja ostre in brezpogojne parole«. »Druga parola pa je, da se vsaka stvar zaznamuje s splošnim internacionalnim izrazom.« Itd. »V znanosti o nacionalističnem šovinizmu ni govora. Znanosti pustimo svoboden razvoj.« Morala: »Zivimo poleg znanstveno najmočnejšega naroda (sc. Nemci), mi slabotni in zaostali (sc. Slovenci). Ne glejmo zato (zakaj?) na Balkan in ne pričakujmo odrešenja od tam.« Da, mladi kulturonosci, še celo očka Homer spi včasih: od Balkana smo odrešenje že dočakali, dočakali tudi svoj najvišji znanstveni zavod, ki ga nam »slabotnim in zaostalim« ni hotel deset in desetletja dati »znanstveno najmočnejši narod«.

Nemščino nazaj, ne odtujujmo se znanstveno najmočnejšemu narodu, ne glejmo na Balkan, vzdihuje pisec. Ali se vsega tega ne bi dalo jasneje izraziti v članku, ki ne bi imel naslova »O rabi znanstvenih izrazov v znanosti«?

Frekvenca na ljubljanski univerzi. V zimskem semestru 1924./25. je bilo vpisanih na ljubljanski univerzi 1242 rednih in 38 izrednih slušateljev; razen tega še 61 rednih in 35 izrednih slušateljic, torej skupno 1376. Med temi je imela filozofska fakulteta 270 (220 + 50), juridična 383 (376 + 7), medicinska 86, tehnična 530 (519 + 11) in teološka 107 (102 + 5) slušateljev. Število slušateljev je napram letnemu semestru 1924. za 216 poskočilo.

—r.

Abstinenčno gibanje. Abstinenčni krožek na ljubljanskem učiteljskem lepo napreduje, predvsem po zaslugi prof. Verbiča. Vrše se tedenski sestanki s predavanji ter umetniškimi točkami. Veliko važnost polaga prof. Verbič na vzgojo članov krožka k poznejšemu samostojnemu protialkoholnemu delu med narodom. Ta organizacija naj služi našim društvom za vzgled, po katerem naj osnujejo svoje protialkoholne odseke.

Svetosavska proslava na ljubljanski univerzi. Na pomembni dan sv. Save se je vršila na univerzi proslava, zvezana s proglasitvijo imen tekmovalcev, obdarovanih v tekočem študijskem letu s svetosavsko nagrado Nj. Veličanstva kralja. V okrašeni zbornični dvorani se je zbral univerzitetni profesorski zbor, mnogo akademikov in številni zastopniki oblasti. Gospod rektor prof. dr. Hinterlechner, ki je vodil proslavo, je po uvodnih pozdravnih besedah predaval namesto tradicionalne teme o sv. Savi o »premogovnem bogastvu posameznih držav in njih medsebojnem razmerju«. Po predavanju je sekretar univerze g. dr. Šmalc prečital teme in imena odlikovancev kot slede: na filozofski fakulteti: Vera Vabič (Odnosaji med Srbijo in Avstrijo od l. 1807. do 1810.), Ivan Rakovec (Geomorfologija gorenjske ravnine), Franc Planina (Anatomska analiza žitaric in njih bastardov), Vladimir Tomažič (isto); na juridični fakulteti: Stojan Bajič (Ustavni referendum, zgodovinsko in pravno primerjalno), Anton Pogdoršek (Zavarovanje delavcev v naši državi z narodnogospodarskega stališča), Josip Dobrovšek (Sisten zločinov po kastavskem, vprinskem in moščinskem statutu), Matija Primus (Sistem kazni po kastavskem, vprinskem i moščinskem statutu); na medicinski fakulteti: Mile Roš (Pankreatske žleze), Božo Škerlj (Katere mišice razbere tvoje oko na živem, normalno razvitem in gibajočem se človeškem telesu); na tehniška fakulteti: Anton Kuželj (Za Studyjeve trikotnike naj se konstituira na vektorialno analitični podlagi sferična trigonometrija); na teološki fakulteti: Alojz Odar (Po katerem grškem

tekstu je preveden staroslovenski Markov evangelij). Bogomil Remec (Podlaga slovenskih bibličnih prevodov), Ivan Marteloc (Ivan Mesar, misijonar v 18. stoletju).

Ustanovni občni zbor štipendistov ljubljanske univerze. Dne 21. januarja t.l. se je vršil v balkonski dvorani tukajšnje univerze ustanovni občni zbor štipendistov pod povsem objektivnem vodstvom filozofa Debevca. Po poročilu funkcionarjev pripravljalega odbora o dosedanjem delovanju so se sprejela od odbora predložena pravila z nekaterimi izpremembami. Značilna je določba teh pravil, po kateri morejo postati člani društva oni slušatelji ljubljanske univerze, ki jih je predlagal rektorat ministrstvu prosvete na tozadevno prošnjo za podelitev štipendije. Pri sledečih volitvah so se izvolili v odbor vsi člani pripravljalega odbora razen enega. Končno se je sprejela resolucija, naslovljena na ministrstvo prosvete, v kateri se zahteva, da se nemudoma izplačajo štipendije tudi onim, ki jih je v podelitev predložil rektorat univerze. Nadalje se zahteva, da se štipendije sploh redneje izplačujejo. A. F.

† Blok levih. Blok levih je po nekaj krčevitih sunkih, izmed katerih naj omenimo famozno — seveda v levičarskem «Slovencu» — objavljeno odprto pismo mlajšim članom «Jadrana» ter par ponesrečenih akcij o priliki nemirov na ljubljanski univerzi, izdihnil, ker mu niso hoteli življenja rešiti niti «Jadranaši» in «Triglavani», niti usmiljeni klerikalci. Zapustil je postuma — «Klub levih». Baje se bo združil s «Klubom marksistov» in z — «Njivo» v nov blok. Levičarji s ponosom trkajo na svoje sila realne uspehe. Pomislite: pravila so že potrjena! Brez programa in članov bo očitvidno šlo; pravila so pač prva stvar. Mesto programa bi pa morda zadostovalo geslo: tres facinut collegium?

Kuriozum iz «meddruštvenega» življenja. Odbor «Jadrana» je predal nekega člana, ki je kršil društveno disciplino, društvenemu razsodišču, ki ga je spoznalo krivim in izključilo. Dotičnik je pa tudi odbornik v ADJT., ki je takoj interveniralo, trdeč, da se je dotičnik ravnal samo po direktivah ADJT., ki je kot strokovno društvo prepovedalo, da bi se njega funkcionarji udeležili skupščine, sklicane od kulturnopolitičnih društev, ker bi se moglo to tolmačiti kot sodelovanje strokovnega organizacije. Radi tega — trdi ADJT. v svoji pismeni intervenciji na «Jadrana» — dotičnega člana ne večje disciplina kulturnega društva in nerazumljivo je ADJT., da je mogel častni sod «Jadrana» izkonstruirati (!) nekako (!) kršitev discipline napram «Jadranu». Sklep «Jadranova» razsodišča baje ovira člane ADJT. v njih strokovnem delovanju. Dalje je ADJT. zelo presenečeno, da je «Jadranova» razsodišče ravno (!) v tem primeru tako rigorozno postopalo. Tudi izjavlja intervencija ADJT., podpisana od tajnika in «za predsednika», da je bila razburjenost dotičnega člana upravičena, da je pa bila razburjenost posameznih odbornikov ADJT., ko so doznali za sklep — kakor «pri- znava» intervencija, — neprimerno večja! Z ozirom na to edinstveno intervencijo moramo povedati tole: ne glede na čisto neprimerno kritiko «Jadranova» razsodišča od strani absolutno nekompetentnega faktorja (kar je v ostalem skrajna netaktnost!) je jasno, da je odbor ADJT. s tem, da je prepovedal svojim članom, pa magari odbornikom, udeležbo na skupščini, prekoračil svoje kompetence. Naloga strokovnega društva je skrb za strokovno izobrazbo svojih članov. Njih kulturnopolitičnega udeleževanja pa na noben način nima pravice določati, oziroma v tej smeri kaj prepovedovati, ker udeležba na skupščinah ni strokovno udejstvovanje. Zato so glede tega za člane ADJT. ki so obenem člani kulturnih društev, merodajni samo sklepi slednjih. — Prizivno sodišče je prvoinstančno razsodbo v polnem obsegu potrdilo. To zopet spada očitvidno v delokrog «strokovnega društva», kot si ga zamišlja par odbornikov iz ADJT., in ti pripovedujejo gorostasne vesti o bodočih represalijah, ki so očitvidno že v teku. Neki «Jadranaš» je dobil opomin za vrnitev knjig iz knjižnice ADJT., čeprav še ni potekla izposojilna doba, poleg tega pa mora plačati — 12 Din za opominjevalne stroške. Če misli par odbornikov v ADJT. še nadaljevati s takim početjem, bomo zadevi posvetili v kratkem malo več pozornosti.

Naknadno smo izvedeli, da je odbor ADJT. stavil pred društveno razsodišče predsednika «Jadrana» ter vse člane «Jadranovih» razsodišč. O tem činu nekaterih odborov iz ADJT., ki dokumentirajo s tem popolno nepoznavanje osnovnih pojmov o strokovnem delovanju, sodstvu in odgovornosti razsodnikov, bomo izpregovorili po obravnavi.

Akademski klub za proučevanje idej Društva narodov. V prejšnji številki smo pri nesli vest, da se je na ljubljanski univerzi osnovalo novo društvo, ki naj proučuje in širi ideje Društva narodov. Grajali smo postopanje «odбора», ker ni javil ustanovnega občnega zbora itd. Naknadno se je izkazalo, da je bila vest o ustanovitvi, ki je bila priobčena v nekem ljubljanskem dnevniku, netočna. Vršil se namreč ni ustanovni občni zbor, temveč samo sestanek, na katerem je sekretar naše države pri Društvu narodov, g. Popović, informiral o delovanju Društva narodov in priporočal ustanovitev kluba z gori navedenim ciljem. Predsednik Društva slušatelj filozofske fakultete, tov. Melihar, ki je prevzel nalogo, da pripravi vse potrebno za ustanovitev novega društva, je sklical 12. januarja sestanek interesentov, na katerem je bil izvoljen pripravljalni odbor, ki ga tvorijo tovariši Miloš Grabrijan, Nandje Majaron, Franc Zwitter in Dolfe Schauer. Sestaviti ima pravila in sklicati ustanovni občni zbor. Upamo, da bodo priprave kmalu gotove in da bo med letnim semestrom že pridno reševal svojo težko nalogo.

—r.

Dijaštvo drugje

Ruska juridična fakulteta v Pragi. H koncu leta 1924. je objavil dekanat ruske juridične fakultete v Pragi obširno poročilo o akademskem letu 1923./24. Že 18. maja 1924. je slavila fakulteta dveletnico obstoja. Najtežavnejša doba ustanovitve in organiziranja fakultete je bila premagana, istočasno pa je utrpela fakulteta težko izgubo s smrtjo svojega ustanovitelja in prvega dekana prof. P. I. Novgorodceva. Pobuda za ustanovitev ruske pravne fakultete v emigraciji je izšla iz zveze ruskih akademikov v inozemstvu. Vseh oči seveda so bile uprte v Češkoslovaško, kjer so ruski emigranti ne samo uživali najbolj širokogrudno toleranco, marveč tudi mogli pričakovati dejanske podpore ministrstev za zunanje zadeve in šolstvo ter narodno prosveto, ki se je v teku let sijajno obnesla. Ruska akademična emigracija pa je zopet s svoje strani smatrala ustanovitev te fakultete kot svojo narodno nalogo. Globoko nacionalno vsebino ruskega pravoslovja, njegovega zgodovinskega razvoja, njegovega ogromnega izkustva na praktičnem polju ni mogla podajati ruskemu študentu nobena evropska fakulteta. To se je moralo vršiti po ruskih učnih močeh in po boljših tradicijah prejšnjih ruskih fakultet, in ruski akademiki čutijo obveznost velike hvaležnosti napram častitljivi Karlovi univerzi praški, da je sprejela rusko fakulteto v svojo akademično zaščito. Nove razmere pa so naložile fakulteti vrsto novih nalog in obogatile njen program za več novih disciplin. Tako se zapadnoevropske ustave obravnavajo mnogo obširneje, kot je bilo to prej v stari Rusiji običajno. Poleg tega je posvečena posebno kritična paznja zakonodaji in razvoju pravosodnega postopka v sovjetski Rusiji, in samo po sebi umevno, sta pravosodje in ustava češkoslovaške republike predmet vneta študija. Iz poučnega statističnega poročila je razvidna vsa intenzivnost dela na tej fakulteti. V letu 1923./24. je bilo nastavljenih 19 profesorjev, 2 docenta, 7 privatnih docentov in 5 lektorjev. Razen tega se je pripravljalo 14 oseb za predavateljsko karijero in trije so tekom leta dosegli stopnjo magistra, in sicer za mednarodno pravo, za politično ekonomijo in statistiko ter za rusko pravno zgodovino. Trem absolventom je bila podeljena zlata medalja za dela o sledečih tematih: «Ministrski kabinet za vlade Ane Ivanovne», «Pomota pri privatnopravnih pogodbah» in «O oblikah dolgovanja v splošnem pravu». Nadalje je bilo objavljenih šest novih temotov, med njimi en o upravnih

reformi z dne 29. februarja 1920. na Češkoslovaškem v luči samoupravne teorije. Med drugim je vrsta študentov napravila diplomatska dela o administrativnih in pravnih vprašanjih ČSR, tudi s posebnim ozirom na položaj Podkarpatske Rusije. V minulem akademskem letu je posečalo fakulteto 498 slušateljev. Od teh samo devetorica ni dosegla akademičnega minima, dočim so jih sedem morali izključiti. Dovršilo je fakulteto 11 oseb, v tekočem letu pa polaga državni eksamen 80 do 85 slušateljev.

Izmenjava semestrov. Za letni semester 1924./25. priredi zunanji urad nemške dijaške zveze v sporazumu z udruženjem švicarskega študentstva izmeno študentov na osnovi realne ekonomske reciprocitete: rodbina izmenjanega dijaka preskrbi za drugega v univerzitetnem mestu stanovanje in prehrano za dobo, v kateri traja ta sporazum. Pripuščeni so tako dijaki kot dijakinje univerz in tehničnih visokih šol. Po istih načelih se vrši izmenjevanje med študenti Nemčije in Avstrije, kjer so izjemne pristojbine obdvostransko izenačene in dovoljena ugodnost prostega potniškega vizuma in polovične voznine. Tako drugi, veliki narodi gojijo in poglobljajo kulturno vzajemnost človeštva, dajoč svojim sinovom možnost neposrednega stika s pridobitvami mrzlično napredujočega človeškega duha. V tej tekmi baš sinovi malega naroda ne smemo biti zadnji. Narobe, ojačiti moramo svojo aktivnost in vsaj držati korak z napredkom ostalega sveta. Toda kdaj se bomo vendar zganili po toliko dramilnih vzgledih drugih narodov? Apropos, kje je ostala izmena naših študentov in profesorjev z univerzami v Zagrebu, Beogradu in Ljubljani pa v Pragi in Varšavi. V katerem štadiju je to vprašanje sedaj in kdo ga vobče ima v evidenci? Mar naj se «leta strahote in groze» vlečejo še par rodov?!

Irak.

Pismo iz Padove. Letos je vpisanih na padovanski univerzi 23 Slovencev in nekaj Dalmatincev, jugoslovanskih državljanov. Slovenski akademiki imamo svoj klub «Nanos», ki pa letos ne deluje redno radi odsotnosti večine članov. Zato se je rodila misel, pritegniti k delu v klubu še neorganizirane Dalmatince. Naši odnošaji z Italijani, ševeda z onimi iz prejšnjega kraljestva, so povsem normalni, prijateljski, dočim se glede onih iz tako zvane Venezie Giulie niti najmanj ne more govoriti o prijateljskih stikih. Organizacij je precej. Svoje klube ima cela vrsta struj, od gorečih fašistov preko katolikov in socialistov tja do ekstremnih komunistov ter anarhistov. Skupna akademska reprezentanca nosi naslov «Associazione Goliardica». Proti Gentilijevi retormi vre še vedno; na vsaki skupščini, ki se Gentilija prav nič ne tiče, pride do kakega razburjenega intermezza. Narodnosti se pa kar mešajo. Zastopani so poleg domačinov Rusi, Poljaki, Čehi, Jugoslovani, nadalje Nemci, Madžari, Japonci, Judi. Slednjih je celo mnogo in študirajo večinoma medicino. — O stanovanjskih in prehranbenih razmerah se ni pritoževati. Hrana v menzi stane 170, soba 70 do 100 lir. Vse skupaj privatno 350 do 400 lir. Manj zadovoljive pa so izredno visoke takse. Imatrikulacijske pristojbine znašajo 300, razne druge pa 750 lir. Slovani in Nemci smo plačevanja teh taks oproščeni. Izpiti se polagajo v marčni, julijski in novembrski sezoni. Klasificira se z redi do 30 točk, kar je maksimum uspeha, 18 je minimum, ki še ravno zadošča.

Univerzitetno udruženje za Društvo narodov. V Bruslju se je 5. januarja t. l. sestal izvršilni odbor tega udruženja k seji. Predsedoval je Anglež Cooper Johnson, poleg njega so bili v predsedstvu zastopani tudi Nemci, Čehoslovaki, Amerikanci in Danci. Udruženje združuje organizacije iz 15 držav.

Potovanje na Angleško je priredila «Die Deutsche Studentenschaft» v drugi polovici septembra. Ekskurzija je posetila državno razstavo v Wembleyu in starodavno univerzo v Oxfordu.

Delavske fakultete v Rusiji. Najzanimivejša in izrazito revolucionarna tvorba sovjetske ere na polju šolstva so gotovo delavske fakultete, kratko «rabfak» imenovane, ki so večinoma priklopljene visokim in strokovnim šolam, često pa tudi čisto samostojne ustanove. Njihova syrha obstoja v teoretični izobrazbi mladih nadarjenih delavcev in

delavk v teku kratkih treh let do tolikšne stopnje, da morejo po dovrstitvi fakultete vstopiti na dotično visoko ali strokovno šolo. Dejansko je naloga teh šol mnogo ožja, kajti takozvane delavske fakultete so prav za prav le delavske šole, ki naj skoro izključno pripravljajo za praktične tehniške poklice. Praktični izobraženosti namreč dajejo sedaj v Rusiji prednost pred vsako drugo izobrazbo. Ustanovljeni sta dve vrsti «rabfakov»: dnevne in večerne šole. Obiskovalci dnevnega pouka so za čas študija oproščeni obrtnega dela in se morejo posvetiti edino in samo študiju. Vsi so deležni državne podpore, ki sicer ni velika, ki pa vendar pri sistemu skupnega stanovanjskega, prehranjevanja, preskrbovanja učnih pripomočkov itd. zadošča zadovoljitvi minimalnih potreb. Pouk se vrši dnevno od 9. do 15. ure s četrtturnimi odmori in je obisk predavanj obvezen, ravno tako kot so učenci obvezani dnevno k triurni pripravi izven šolskega pouka. Razmerje med dnevnimi in večernimi obiskovalci je približno 4 : 3. Tako n. pr. je na moskovskem «rabfaku» pri drugi univerzi, ki se imenuje po Buharinu, 800 dnevnih in 600 večernih študentov s 100 učnimi močmi. Drugje je razmerje analogno. Kar pri pogledu v «rabfak» in tamkajšnji pouk posebno osuplja, je materialno pomanjkanje. Gjenci in šola so siromašno opremljeni, opaziti ni sledu zapadnoevropskega komforta naših modernih šol, niti evropsko oblečenih ljudi. Sorazmerna čistoča nekako spravi človeka z ohlapnostjo zunanje slike in še bolj se spoprijaznimo, ko vidimo ogromno vnemo po izobrazbi, ki se nam javlja na vsak korak. Ta želja po izobrazbi ima na sebi nekaj otroško-primitivnega, tu vidimo, kako narašča surovo neobdelano gradivo iz neizmernih ljudskih globin in odločno zahteva obdelave, piljenja in glajenja. Učenci so dobro, trdo, sirovo gradivo in kažejo že po svoji zunanosti, da morejo nastati iz njih solidni življenski delavci. Vsega se oprimejo z zdravo radoznalostjo, kažejo enako zanimanje za retorto, v kateri se vrši kemičen proces, kot za katerokoli novelo Čehova, ki jim je dana v razglabljanje. So krepkega temperamenta, brezprimerno samostojni in imajo lastno presojevalno zmožnost v najbolj zamotanih stvareh. Prepojeni seveda z ideologijo historičnega materializma so v znatni meri dostopni najrazličnejšim vprašanjem, kar jih dela do izvestne meje površne in enakolične. Toda na drugi strani so si svesti svojega cilja in razumno samozavestni, priznavajo nizko stopnjo svoje izobrazbe, vendar verujejo, da jo bodo z marljivostjo dvignili in izenačili s kulturno višino ostalega sveta. Na vprašanja, ki jim jih zastavljajo tuji posetniki, naravnost tekmovalno odgovarjajo, polemizirajo z vpraševalci in tovariši, ki dajejo drugačne odgovore, podpirajo svoja mnenja in nazore s citati iz del voditelja revolucije, s primerami iz zgodovine. Nad vsem njihovim ponašanjem vlada preprostost, pa tudi smelost, v klopih sedijo v kožuhih, s kučmo na glavi, pred seboj pa imajo poleg zvezkov najmanj en sovjetski časopis. Najbolj priljubljena je «Politična gramatika», t. j. kratka enciklopedija državoslovja, vsekakor v sovjetskem duhu. Gledališč ne posečajo, ker nimajo za to denarja, gojijo pa sport, imajo umetniško nagnjenje, literarno zanimanje, žurnalistične potrebe. S težavo se dvigajo iz svoje globine, vendar napredujejo postopno, vztrajno in žilavo. Sovjetsko državo smatrajo kot svojo državo, odločeni so sodelovati pri njeni dograditvi in nadaljevati delo Leninovih idej. Zanje ni nobene druge metode kot leninizem, ne priznavajo upravičenosti nobene druge smeri kot marxizma. Tako podraščaja nova generacija, splošno ruska generacija. Bolj in bolj se oddaljuje zapuščeni stare zgodovine in se bliža nečemu novemu, česar si niti sama dovolj jasno ne predstavlja, za kar pa črpa pripomočke zgolj iz socialističnih hrestomatičnih učbenikov Marxa, Engelsa, Lenina. To pokolenje dobiva svoje dotoke iz okolja, iz katerega je prej samo tu pa tam prižuborel na površje majhen potoček, in ko privro na dan, temeljito premešajo znano rusko odprtost in širokost. Če se bodo ti prirodno eruptivni slovanski sinovi kdaj oprostili primitivnih miselnih svodov in če bodo ohranili svojo pridnost, žilavost in vztrajnost, tedaj in samo tedaj bo njihova mati Rusija gotovo učakala lepe in slavne dni.

Razno

Stavka pariškega dijaštva. Dijaštvo pariške univerze je pričelo tik pred prazniki stavkati. Po celi «latinski četrti» vre; do 500 komunističnih dijakov in dijakinj ter drugih stavkokazov se dnevno pomika v monomih (enoredih) po bulvarju Sv. Mihaela z velikim krikom in prepevanjem internacionalne himne; nacionalni dijaki jih pričakujejo ob križiščih in pojejo Marseillaiso. Vsa povorka je namenjena proti dijaškemu domu, ki ga straži cel bataljon nacionalnih dijakov, oboroženih s smrdljivimi bombami, vrči vode in sličnim obrambnim strelivom; toda do spopada navadno ne pride, ker poseže vedno pravočasno vmes policija in razžene bojaželjne napadalce. Vzrok temu razpoloženju je sledeč: Minuli mesec je naučni minister imenoval g. Georgea Scellea, profesorja na dijonski fakulteti in šefa kabineta ministra dela, za profesorja mednarodnega prava na pariški juridični fakulteti. Slušatelji juridične fakultete so smatrali to imenovanje za nepravilno, ki ima namen, da nagradi g. Scellea za njegovo politično delovanje, posebno, ker je fakultetni svet predlagal na to mesto v prvi vrsti g. Le Fusa, profesorja v Rennes. Izjavili so, da jim gre za to, da se varuje vseučiliška svoboda proti vplivom politike in protežiranja. G. Scelle bi moral imeti 9. marca nastopno predavanje. Dijaki so zasedli predavalnico. Ko se je predavatelj pojavil, so dvignili velikanski vrišč, klopi so letele po zraku, kratkoma predavanje je bilo onemogočeno. Policija je morala intervenirati in izprazniti dvorano. G. Scelle je 18. m. m. zopet poskusil z nastopnim predavanjem. Tudi to pot ni uspel, ker so dijaki zasedli notranjo izhode fakultete in pristope k predavalnicam. Razvile so se manifestacije in komunistične protimanifestacije po vsem gričku sv. Genovefe; prišlo je do krvavih spopadov, policija je streljala. Rezultat: 130 ranjenih, od teh 70 policistov, in 30 aretacij. Mnoge so obsodili na različne denarne kazni. Vsled resnosti položaja se je sestal ministerski svet, ki je sklenil, da se fakulteta zapre in dekan Berthélémy razreši funkcije. Univerzitetni spor je s tem stopil v novo fazo sanacije. Ko so slušatelji zvedeli o odredbi ministrstva in o obsodbi aretiranih tovarišev, je zavrelo po celi latinski četrti. Sponzato je nastala povorka, ki se je pomikala proti stanovanju dekana Berthélémyja, katerega so navdušeno pozdravljali. Dekan, ki opravlja že od leta 1922. to funkcijo, je izrekel dijakom sledeče: «Dokler bom vodil fakulteto, ne bosta niti politika niti policija našli dostopa.» Dostavil je, da vsak dostop policije na univerzitetna tla dovede do krvavih spopadov, katerim on svojih dijakov ni smel izpostavljati. Naučni minister je na interpelacijo professorskega zbora z ozirom na svoje odredbe odgovoril, da imajo manifestacije dijakov političen značaj in ne stanovskega. Udruženje dijakov je zavzelo svoje stališče in odločno protestiralo, izjavljajoč, da stoji izključno na stanovskem stališču. Skoro vsi profesorji juridične fakultete so se izjavili solidarne s svojim odstavljenim dekanom, dijaško udruženje pa je odredilo občo protestno stavko. Stavka se bo morala vsled počitnic prekiniti, vendar se bo po izjavi predsednika Gattina po počitnicah nadaljevala, dokler ne dobe dijaki zadoščenja.

Študij v Ameriki in prepoved o naseljevanju. Študenti, ki žele študirati v Ameriki, so pod izvestnimi pogoji izvzeti od omejujočih določb naseljeniškega zakona in se ne štejejo v tako zvano Quota Immigrants. O tem določa imenovani zakon sledeče: «Naseljenik, ki je bona fide dijak, pa najmanj petnajst let star, in hoče priti v Zedinjene države severnoameriške izključno v svrhu študija na kak priznani šoli, zavodu, akademiji, v seminarju ali na univerzi, se mora izrečno kot tak izkazati po predhodni privolitvi delavskega ministrstva (Secretary of Labor). Le temu ministrstvu je vsak učni zavod dolžan naznaniti trajanje študija, sicer se dovoljenje tudi za začasno bivanje brezobzirno prekliče.»

Ukrajinske visoke šole v ČSR. Na Češkoslovaškem obstoje trenutno štiri ukrajinske visoke šole: ukrajinska univerza v Pragi s 700 slušatelji, višja pedagoška šola v Pragi s 150 in ukrajinska poljedelska akademija v Poděbradu s 1400 slušatelji ter spomladanskega leta otvorjena umetnostna akademija v Pragi.

Nova kitajska univerza. V Vusungu pri Šanghaju so otvorili novo univerzo, ki stoji popolnoma pod vodstvom Nemcev. Začasno obsega samo medicinsko in tehniško fakulteto. Zanimivo je, da so se Nemci že pred vojno živo zanimali za kitajske prosvetne razmere in da to svojo taktiko nadaljujejo tudi zdaj po vojni. Nemci že vedo zakaj!

Izmena študentov. Nemška in ogrska študentska zveza sta tudi letos izmenjali gotovo število študentov. Bivanje je trajalo tri mesece, od julija do septembra.

Vsem tovarišem, ki so že pretrpeli dobo materializma in iščejo odrešenja od nje, objavljamo, da se njih tovariši zbirajo ob nedeljah in praznikih pri akademski sv. maši ob 11. uri pri oo. frančiškanih, Akademski zvezi. — Tako reklamno objavo so izvesili naši katoliški asketi. Povzpeli so se v nadzemske višine in izgubivši pod seboj realna tla nič več nočejo imeti opravka s to politikos... Čisto nematerialistične ugodnosti po akademski sv. maši pa so: zadnji del Čerinovega koncerta, najuspešnejši del promenade po Aleksandrovi cesti, dober glas katoličana v «Slovencu» in «Domoljubu» ter topla juha v Marijanišču. Kdo se še pomišlja?!

Za II. razred je treba imeti posebne uniforme. To se namreč bere v novem Pravilniku za vozne olajšave, in sicer ravno v členu 100. Gojencu vojne akademije, ki je po svojem činu običajen srednješolec, oziroma srednješolec v uniformi, temu je svoj čas prometni minister dovolil, voziti se tudi v II. razredu. V II. razredu pa ni mesta za druge srednješolce, in ker je ugodnost zamišljena v retrogradni smeri od vzgoraj navzdol, tudi ne za vse visokošolce. Oboji so po svojih študijah lahko «nad» uniformiranci, ali ker nimajo uniform, je zanje II. razred zaprt. Sicer pa se je uniformi še vedno dobro godilo in če bodo 8. februarja preoblekli takega ali takega kaplančka v ministra prosvete, bo uniformirani kaplanček potoval celo v salonskem vozu. Kot spomin na čase «zakona, reda, pravice in socialne — enakosti» je II. razred za uniforme, III. razred za civil. Tako naj ostane!

Listnica uredništva

Več razlogov je, da se je ta zvezek «Vidovdana» zakesnil. Iz njih naj navedemo v svoje opravičilo samo dva najtehtnejša: 1.) slabo denarno stanje našega lista in 2.) preobremenjenost tiskarne. Žlasti denarna nemožnost je kriva, da ne moremo iti trdnih in hitrih korakov k realiziranju našega velikega programa, ki je vreden gmotnih žrtev naše javnosti. Mi hočemo naprej! Kot priča naše volje naj služi tudi nov oddelek v «Vidovdanu» pod naslovom «Naše razprave». V njem bomo objavljali resnejše poskuse razpravljanja o znanstvenih problemih, v dokaz samostojnega mišljenja in znanstvenega stremeljenja napredne omladine. Prepričani smo, da s to novostjo beležimo važen napredek v razvoju «Vidovdana», ki mora ostati naš prvi dijaški list. Ako podčrtavamo to, tedaj ga pač ne bomo našli človeka, priznavajočega se napredni misli, ki ne bi spoznal naše globoke vere v svoje delo in ki s podvojenim razumevanjem ne bi podpiral naših ciljev, zastopanih v «Vidovdanu». Za to pa je treba, odkrito povedano, poleg moralne tudi gmotne podpore. Naši lastni dohodki so nezadostni, a z započete poti ne krenemo. Na naše dijaštvo in javnost naslavljamo apel, da «Vidovdan» vsestransko podpro, plačajo zaostanke na naročnini in nam pridobivajo novih naročnikov. Na tej edini realni osnovi se ne strašimo bodočnosti za svoj list.

Našemu dijaštvu priporočamo tvrdko
J. GOREC (palača ljubljanske kreditne banke)
za nakup: koles, pnevmatike in vseh potrebščin
Prvovrstno blago! Cene zmerni!